

Kil Tabletlerden Elektronik Yayıncılığa Kütüphanecilik Felsefesinin Gelişimi ve Dönüşümü

From Clay Tablets to Electronic Publishing The Evolution and Transformation of the Philosophy of the Librarianship

Mehmet Toplu *

Öz

Kütüphanecilik kurumsal olarak yaklaşık 5.000 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, bilimsel bir disiplin olma kimliğini, birçok bilim dalında olduğu gibi, 19. yüzyılın ikinci yarısında kazanabilmiştir. Kütüphaneciliğin felsefi boyutu ise bu gelişmelerden çok daha sonra 1930'lu yıllardan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Bilimsel kimliğinden ziyade uygulama boyutu ve mesleki niteliği daha ağır basan kütüphanecilikte, felsefi ve kuramsal tartışmalar daha çok akademik kesimle sınırlı kalmıştır. Etik, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi konular kütüphanecilik disiplini içerisinde önemli yer tutmalarına rağmen, bunların felsefenin temel konuları arasında yer aldığı neredeyse hiçbir zaman göz önünde bulundurulmamıştır.

Kütüphanecilik felsefesinin ele alındığı ilk dönemlerde, kütüphane kurumunu ve enformasyon kaynaklarını temel alan yaklaşımlar ön plana çıkarken, elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte bu algılayış değişmeye başlamış, enformasyon ve bilgi tartışmanın odağına yerleşmiştir. Çalışmada, tarihsel süreç içerisinde kütüphaneciliğin nasıl bir gelişim gösterdiği, bu gelişimin onun kimliğini, felsefi ve kuramsal boyutunun ortaya çıkmasına nasıl etki ettiği, hangi dönemlerde hangi felsefi bakış açılarının ön plana çıktığı ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: kütüphanecilik felsefesi; enformasyon felsefesi; kütüphane ve enformasyon bilimi; kütüphanecilik kuramı

Abstract

Although, the librarianship as an institution traces its history back to 5000 years, it has acquired its identity as a scientific discipline in the second part of the 19th century, as many other branches of the science. The philosophical aspect of the librarianship has

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Enformatik Bölümü. e-posta: mtoplu@gazi.edu.tr

begun to be discussed since 1930's, after many years later than these developments. In librarianship, application aspect and professional quality had a stronger influence, but philosophical and theoretical discussions have been rather limited to academic community. Although, the subjects such as ethics, the liberty of thought and the liberty of statement are important in the discipline of librarianship, it has never been taken into account that these subjects have been also fundamental to the philosophy in general.

In the earlier periods of the philosophy of librarianship the focus was on the institution of librarianship and information sources, however with the development of electronic publishing these perception has begun to change, and information and knowledge has been brought into sharp focus. In this work, it is studied how the librarianship has evolved in the historical process, how this evolution has affected the appearance of the philosophical and theoretical aspects of the librarianship, which philosophical views have been at the forefront in certain periods.

Keywords: *philosophy of librarianship; philosophy of information; library and information science; theory of librarianship*

Giriş

Bir bilim ve/veya meslek dalı, kendi özünü oluşturan bilgiler çerçevesinde kuramsal temellerini geliştirmekte ve yine bu çerçevede bilimsel felsefi bakış açısını ortaya koymaktadır. Kuramsal çalışmaların önemli bir bölümü toplumsal gereksinimler çerçevesinde uygulamaya dönüşürken, uygulama niteliğindeki birçok teknik bilgi de ilgili disiplinin teorik temellerinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bilimleri ve/veya mesleki disiplinleri birbirinden farklı kılan ve onları diğerlerinden ayıran temel unsur da yine onun kimliğini oluşturan bilginin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Farklı bilgi türleri, bilimlerin ve mesleklerin ayrışmasının temelini oluştururken, aynı zamanda onların gelişimine katkıda bulunan düşünce yapılarının, toplumsal etkenlerin, diğer disiplinlerle birleştikleri ve ayrıldıkları noktaların neler olduğu gibi soruların sorulmasına da neden olmaktadır. Doğal olarak bu tür bir sorgulama, bütün bilim ve meslek dallarının bilgi üretim süreçlerinde hangi kuramsal temellerden ve tekniklerden yararlandıkları, bu süreci hangi düşünce yapılarının etkilediği, uygulamada hangi kıstasların geçerli olduğu gibi unsurları önemli hale getirmektedir. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde ilgili bilim ve/veya meslek dalının hangi aşamalardan geçtiği, hangi toplumsal yapı ve dinamiklerin bu gelişime katkıda bulunduğu, diğer disiplinlerin rollerinin ne olduğu gibi sorular da bu çerçevede ele alınması gereken temel unsurlardır.

Bir bilim ve meslek olarak kütüphanecilik, diğer bilim ve meslek disiplinleri gibi tarihsel süreç içerisinde kendi gelişim dinamiklerini oluşturmuş ve kurumsal yapılarını geliştirmiştir. Yazılı bilgi kaynaklarının ortaya çıkması ile birlikte “kütüphane” kurumsal bir yapı olarak mesleki gelişimin temel belirleyici unsuru olarak ön plana çıkarken, aynı zamanda yüzyıllar boyunca alanın tanımlanmasında önemli bir mihenk taşı görevini üstlenmiştir. Enformasyon kaynaklarının üretiminde meydana gelen gelişmeler ve toplumsal yapıdaki değişimler “kütüphane” kurumunu tarihsel sürecin her aşamasında yeniden şekillendirirken, bir bilim ve meslek dalı olarak “kütüphanecilik” mesleğinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Bütün bilim dalları gelişimlerini sürdürebilmek ve toplumsal işlevlerini gerçekleştirebilmek için gerek kuramsal, gerekse uygulama düzeyinde diğer alanlardaki birçok disiplinle işbirliğine gitmekte ve birbirlerine katkıda bulunmaktadır. Kütüphanecilik bu açıdan diğer disiplinlere en fazla katkıda bulunan ve yine onlardan en fazla yararlanan meslek dalıdır. Her şeyden önce kütüphanecilik bütün bilim disiplinlerinin bilgilerini koruma, saklama ve gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğuna sahiptir. Bu anlamda bütün disiplinlerin kütüphanecilik mesleğine bağımlılığı ve zorunluluğu söz konusudur. Eğer günümüzde insanlığın gelişiminden ve uygarlıklardan, hatta en önemlisi bütün bilimler için kümülatif bir bilginin varlığından bahsedilebiliyorsa, bunda hiç kuşkusuz kurum olarak kütüphanelerin ve meslek olarak kütüphaneciliğin yadsınamaz rolü vardır. Ancak, kütüphanecilik bu görev ve sorumluluğu yine büyük ölçüde diğer bilim dallarının ve mesleki disiplinlerin katkıları ile yerine getirebilmiştir. Kütüphanecilik gerek kuramsal, gerekse uygulama düzeyinde bir taraftan kendi bilgi ve tekniklerini üretirken aynı zamanda, diğer alanlardaki gelişmeleri mesleğine yansıtmiş, hatta yansıtmak zorunda kalmıştır. Diğer disiplinler tarafından oluşturulan birçok yöntem ve teknik kütüphaneciliğin kuramsal temellerinin oluşturulmasında ve bilimsel çalışmaların yürütülmesinde önemli bir girde oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde toplumsal alanda meydana gelen gelişmeler “kütüphane” kurumunun ve kütüphanecilik mesleğinin konumunu ve işlevini her süreçte yeniden tanımlamaktadır. Ancak bir kurum olarak kütüphaneyi, bir bilim ve meslek dalı olarak kütüphaneciliği en fazla etkileyen unsur hiç kuşkusuz bilgi ve enformasyon kaynaklarının yayım araçlarında ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerdir. Tarihsel süreç içerisinde basım ve yayım teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, mekânsal bir biçimde “kütüphane” kurumunun ortaya çıkmasını

zorunlu kılarken ve onu desteklerken, elektronik yayıncılık ise tam tersi bir etkide bulunarak onun varlığını tehdit etmeye başlamıştır. Kütüphanecilik, yüzyıllar boyunca kütüphane odaklı hizmet algılayışını sürdürürken, teknik ve uygulamalarını da bu kurumsal yapı içerisinde geliştirmiştir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, bu kez süreci tersine çevirmiş ve kurumsal yapıyı desteklemek yerine onun varlığını tehdit etmeye başlamıştır. Bir bilim ve meslek olarak kütüphanecilik de hizmet algılayışını, teknik ve uygulamalarını gözden geçirmek ve gelişmeler çerçevesinde kendi konumunu yeniden tanımlamak durumunda kalmıştır.

Bu çalışmada bir bilim ve meslek dalı olarak kütüphaneciliğin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişim gösterdiği ele alınmış, bu gelişime etki eden toplumsal faktörler, bilimsel düşünceler ve teknolojik gelişmeler irdelenmiştir. Bu çerçevede kütüphaneciliğin kendi kuramsal temellerini ve felsefi bakış açısını ne kadar geliştirebildiği, hangi düşünce akımlarının bu süreçte rol oynadığı, her şeyden önemlisi, bir bilim disiplini kimliği kazanıp kazanmadığı gibi unsurlar sorgulanmıştır. Çalışmada, kütüphanecilik felsefesi konusunda Dünyada ve Türkiye’de yapılan akademik araştırmalar irdelenerek, mesleki alandaki kuramsal çalışmaların ve uygulamaların bundan nasıl etkilendiği ve/veya bu çalışmaların bu alanlara ne tür katkılar sağladığı ortaya konmuştur. Makale bu alandaki çalışmaları temel alarak, günümüzde ve gelecekte, kütüphanecilik felsefesinin nasıl ele alınması gerektiğini saptamaya çalışmıştır.

Kavramlar ve tanımlar

Eğer bir bilim ve/veya meslek dalının kuramsal temelleri ve düşünsel yapısı sorgulanacaksa, tartışmanın felsefi bir bakış açısı çerçevesinde ele alınması ve felsefenin ne olduğu sorusunun sorulması gerekmektedir. Ancak o zaman ilgili bilim dalının felsefi sorgulaması sağlıklı bir şekilde yapılabilir ve kuramsal temelleri ortaya konabilir.

Felsefe, kavramlar yaratmayı içeren bir disiplindir ve yeni kavramlar yaratmak felsefenin temel amacıdır (Deleuze ve Guattari, 1992, s. 14). Evreni, insanı ve bütün olarak insanlığı yöneten en genel yasaları inceler, insanın toplumla ve doğayla olan ilişkilerini ve birlikteliğini sorgular. Ortaya koyduğu savları kanıtlamayı ve onları tutarlı bir bütün halinde sunmayı amaçlar (Kirilenko ve Korshunova, 1990, ss. 34, 35).

Bilginin kendisini, doğasını ve yapısını felsefi merakın konusu haline getirir. Bilgi nedir? Bilgiyi bilgi yapan temel nitelikler nelerdir? Bilginin zihinsel edimi nedir ya da var mıdır? Bilginin zihinsel koşulları nelerdir? Ya da bilginin oluşumunu sağlayan dışsal ve içsel tüm etmenler nelerdir? gibi bilgi üzerine çeşitli sorular sorar ve bunları yanıtlamaya çalışır. Felsefenin dışında kalan diğer bilim dalları, öncelikle kendi özel alanlarına giren olgulara odaklanırlar ve bu olguların yapısını, işleyiş biçimini anlamaya, kavramaya ve açıklamaya çalışırken (Çelik, 2010, s. 16) felsefe bu ilişkilerin daha derinine iner ve incelenen alanın köküne, temel ilkelerine yönelir ve onları sorgular. Ayrıca felsefenin amacı, yalnızca kuramsal bilgi elde etmek ve vermek değil, aynı zamanda, doğru davranışlarda bulunmayı sağlamak; ahlaklı yaşamın yollarını öğrenmektir (Hilav, 1985, s. 5). Etik olarak adlandırılan, bilimlerin ve/veya mesleklerin felsefi yaklaşımının bir yönünü oluşturan bu yaklaşım, bireylerin mesleki uygulamalardaki tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini ortaya koyar.

Bilgi kuramı¹ ise doğrudan bilginin kendini sorgulayan felsefenin bir başka yanını oluşturmaktadır. İlk kez Yeniçağ'da felsefenin özel bir alanı olarak ortaya çıkan ve 19. yüzyılda, günümüzdeki adıyla anılmaya başlanan bilgi kuramı (Heimsoeth, 2007, s. 42) bilgi edinme sürecinin ilkelerini, bu sürecin itici güçlerini; bilgi edinmenin amacını ve hedefini, bilgi edinme faaliyetinin özünü, yapısını ve insanların tüm toplumsal faaliyet sistemleri içindeki yerini; hakkında bilgi edinilen nesne ile bilgi edinen özne arasındaki ilişkiyi; bilgi ile nesnel gerçek arasındaki bağı, bilgi ile hakikat, nesnel gerçek ile onun zihindeki imgesi arasındaki ilişkiyi; bilgi edinmenin tarzı ve yöntemlerini; bilgi edinme sürecinin ve bilginin tabi olduğu genel yasal düzenlilikleri ele almaktadır². Ayrıca bilgi ile bilgi sanılanı, neyin ayırdığı konusunda bilginin doğasını, kökenini, bilgi savlarının geçerlilikleri ile sınırlarını, bilginin olanaklılığını, geçerliliğini ve doğruluğunu, inanç, kuşku, kesinlik gibi kavramlarla ilişkisini tartışmakta, nelerin bilgi nesnesi olabileceğini belirlemeye çalışmaktadır³.

¹ Bilgi kuramı, bilgi teorisi, bilgi felsefesi, epistemoloji, bilgi bilim gibi kavramlar genel olarak aynı anlama gelmekle birlikte Kıta felsefesi ile Anglosakson düşünce dünyasında, kavramlar arasında bazı farklılıkların olduğu ileri sürülmektedir. (Güçlü, A. [ve diğ.] (2002). *Felsefe sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat, s. 218). Çalışmada bu kavramlar arasında herhangi bir ayrım gözetilmeden bilgi kuramı olarak ele alınmıştır.

² Bühr, M. ve Kosing, A. *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Konuk yayınları, s. 38.

³ Güçlü, A., Uzun, E. Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H.(2002). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat, s. 218.

Ampirik dünya ile ilgili kavramları ve anlayışları sistematik biçimde düzenleyen, birbiriyle ilintili bir dizi tanımları ve ilişkileri kapsayan kuram ise⁴ bilimsel disiplinleri tanımlayan, diğerleri ile arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyan en temel bilgilerdir. Düşünce alanındaki bilgi olan kuram, eylem alanındaki bilgi anlamını dile getiren kılı (pratik, uygulama) teriminin karşıtıdır. Nesnel gerçekliğin insan bilincine düşünsel olarak yansması olan kuram, pratikle birlikte bilme sürecinin ansal ve özdeksel iki yanını dile getirir. Kuram pratikten doğar ve yine pratiğe dönerek onu etkiler, geliştirir. Birbirine karşıt durumda olan bu iki olgu aynı zamanda birbirine sıkıca bağımlıdır.⁵ Kuram ve uygulama arasında her zaman anlamlı bir ilişki olması gerekir. İlişkiye anlam kazandıracak şey, kuramdan kaynaklanan bilim ile bilim dalına özgü erek, işlev ve amaç olarak adlandırılan ilkeleri kaynaştıracak bir felsefi görüşün olmasıdır. Ayrıca uygulama, dayandığı ilkeler ne denli bilimsel ve tutarlı olursa olsun, felsefi dayanaktan yoksunsa anlam taşımaz (Soysal, 2007, ss. 98-99). Felsefe ile teori arasındaki temel ilişki, felsefenin teorilerin gelişiminde başlangıç noktasını oluşturmasıdır. Teoriler, teori modelleri, belirli sistemler içerisindeki elementlerin spesifik parametreleri ve belirli olguların analizi için gerekli teorik temeller, epistemolojik sorunların çözümü için gerekli kuramsal temellerin oluşturulmasında, ilkelerin ve kavramların oluşumunda son derece önemlidir (Christ, 1972, s. 14).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi felsefe ve bilgi kuramı, bir bilim ve/veya meslek disiplinin tanımlanmasında, kendi kuramsal bilgisini üretmesinde, bunları uygulamaya aktarmasında, pratik bilgilerin kuramsallaştırılmasında temel yaklaşımları ortaya koymaktadır. Kütüphanecilik, bu yaklaşımları temel alarak bir yandan kuramsal yanını geliştirir ve teorik bilgisini üretirken, diğer yandan uygulamalarıyla bütün disiplinlerin bilgilerini onlara sunmakta, onların bilgilerini taşıyıcı görevini üstlenmektedir. Bütün disiplinler, bu sayede daha önce kendi alanlarında hangi bilgilerin üretildiğini ve hangi aşamalardan geçerek var olan zamana geldiğini rahatlıkla ortaya koyabilmekte, hangi toplumsal yapı ve düşüncelerin bunda rol oynadığını saptayabilmektedirler. İnsanların ve toplumların gelişimlerini, bir başka

⁴ Marshall, G. (2003) *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akinhay ve D. Kömürcü Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat, s. 436

⁵ Hançerlioğlu, O. (1977). *Felsefe ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi. c. 3. ss. 344-345.

deyişle uygarlıklarını taşıyıcı rolü üstlenen “kütüphane” kurumu ve “kütüphanecilik” mesleği, aynı zamanda bu gelişmelerden kendisi de etkilenmiştir. Bütün toplumsal, bilimsel, düşünsel, teknolojik vb. gelişmeleri mesleğine yansıtarak sürekli bir gelişim dinamizmi içerisinde bulunmuştur. Bütün bilim disiplinleriyle iç içe olmasından dolayı disiplinlerarası bir nitelik kazanan kütüphanecilik, her tarihsel süreçte kendi var oluş gerekçelerini yeniden tanımlamış, kuramsal bilgilerini sürekli geliştirmiş, mesleki uygulamalarını teknolojik gelişmeler, toplumsal ve bireysel talepler doğrultusunda daha ileri boyutlara taşımıştır. Ancak kütüphaneciliğin oluşumu ve gelişimini belirleyen temel unsurların dış dinamikler olduğu, iç dinamiklerin dış dinamiklerdeki gelişmeler karşısında kendi konumlarını yeniden tanımladıkları hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

Kütüphane ve Kütüphaneciliğin Tarihsel Gelişimi ve Bilim Disiplini Olarak Ortaya Çıkışı

Kütüphaneciliğin bir bilim ve meslek olarak gelişimini sağlıklı bir şekilde irdeleyebilmek için ilk önce onun var oluşunun gerekçelerini oluşturan faktörleri araştırmak ve sorgulamak gerekmektedir. Ancak bu çerçevede ele alındığı zaman onun gelişim çizgisi sağlıklı bir şekilde ele alınıp irdelenebilir. Konu bu çerçevede ele alındığında, “kütüphane” olgusunun bir kurum olarak ortaya çıkmasını zorunlu kılan ilk temel etkenin yazılı bilgi kaynaklarının korunması olduğu görülmektedir. “Kütüphaneci” kavramı da kitapların koruyucusu ve gardiyanı algısıyla gelişmeye başlamıştır. Bu algı yüzyıllar boyunca devam etmiştir (Christ, 1972, s. 23). Koruma olgusunu mesleki yaklaşımın odağına yerleştiren unsur ise yazılı bilgi kaynaklarının üretim sürecinden, bu alanda kullanılan araç, gereç ve teknolojilerden kaynaklanmaktadır. Yazılı bilgi kaynaklarının, ilk ortaya çıktığı dönemlerde yazı malzemesi olarak kil tabletlerin kullanılması ve elle çoğaltılmaları nedeniyle üretimlerinin son derece güç olması, “kütüphane”nin oluşumunda koruma olgusunun ön plana çıkarılmasını bir bakıma zorunlu kılmıştır.

Kütüphaneciler⁶, yaklaşık 5.000 yıldır içerisinde geliştikleri toplumların yazılı bilgi kaynaklarının elde edilmesi, depolanması, düzenlenmesi, korunması ve

⁶ Kütüphaneci kavramı tarihsel süreç içerisinde enformasyon hizmetlerinin gelişimi ile birlikte görev, sorumluluk, anlam ve işlevsellik açısından birçok aşamalardan geçmiştir. Enformasyon hizmetlerinin niteliğine uygun olarak her dönemin “kütüphaneci” algılayışı farklı özellikler taşımaktadır.

erişiminden sorumlu olmakla birlikte (Greer, 2007, s. 7), bu sürecin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda kesin bir tarih saptamak pek olanaklı değildir. Bilgi, toplum tarafından ilk planda, birçok insanın hafızalarına yayılarak, ikinci planda da yazıyla her türlü kayıt ve kitap ortamında sürekli olarak kaydedilip yayılmaya başlamıştır (Cornforth, 1993, s. 194). Yazının Mezopotamya’da günlük iletişim bağlamında gelişmeye başlaması ile birlikte, tablet evleri ya da Mısır’daki yaşam evleri kültürel belleğin metne dayalı gelişiminde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu sayede tapınakların yazı atölyeleri ve okulların çevresinde kütüphaneler oluşturulmaya ve yazı kültürü gelişmeye başlamıştır (Assman, 2001, s. 95). Bununla birlikte, yapılan bazı araştırmalarda, Irak’ın güneyindeki Uruk şehrinde M.Ö. 3400 - M.Ö. 3000 yılları arasını kapsayan dönemlerde kil tabletlere rastlanmıştır. Bu da, yazının ve buna bağlı olarak kütüphanelerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili tarihsel değerlendirmelerin gelecek dönemlerde daha fazla yapılacağını göstermektedir. Kütüphanelerin gelişimi ile ilgili olarak M. Ö. 3000’li yıllara kadar bazı kalıntılar ortaya çıkmış olmasına rağmen, Asur Kralı Assurbanipal’in (M.Ö. 668-627) oluşturmuş olduğu kütüphane, Antik Yakındoğu’da sistematik olarak gelişen ilk kütüphane olarak adlandırılmaktadır (Potts, 2006, s. 35). Bu kütüphane aynı zamanda bir iktidarın güç unsuru olarak ortaya çıkması açısından da son derece önemlidir.

İskenderiye Kütüphanesi, bilgi kaynaklarının korunması yanında, hem bir güç unsuru hem de bilim merkezi olarak ortaya çıkması son derece önemlidir. M. Ö. 3. yüzyılda III. Ptolemaios (M.Ö 246-221) tarafından kurulan kütüphane, sadece kendi bölgesinde değil, aynı zamanda diğer ülkelerde üretilen bilgi kaynaklarına da sahip olma yönünde politikalar geliştirmiştir. Nitekim kütüphane’nin 500.000’in üzerinde papirüs ve parşömen üzerine kaydedilmiş bilgi kaynağına sahip olması, bu yöndeki çabaların bir sonucudur. Bununla birlikte, kütüphanede kitapların konu kataloğunun hazırlanması, kütüphanecilerin işlevlerinin çok daha ileri noktalara taşınmasına olanak sağlamıştır. Kütüphanenin bir bilim ve uygarlık merkezi olarak algılanmaya başlaması, kurumsal olarak kat ettiği aşamayı göstermesi açısından son derece önemlidir. Arkhimedes’ten Timokras’a kadar birçok bilim adamı bilimsel çalışmalarını İskenderiye Kütüphanesi’nde sürdürmüşlerdir (Macleod, 2006, ss. 13-22). İskenderiye Kütüphanesi’nin, evrensel ölçekteki bilgi kaynaklarına sahip olma çabaları, sahip olunan kaynakların sistematik olarak düzenlenmesi ve kullanıcıların hizmetine

sunulması, bilim ve uygarlık merkezi olarak kendini konumlandırması, kütüphanenin koruma olgusunun çok ötesinde yeniden tanımlanmasına olanak sağlamıştır.

Aynı dönemlerde Helen dünyasında ortaya çıkan bir başka önemli kütüphane de, Bergama Kütüphanesi'dir. Bergama Kütüphanesi'nin kurulmasında da siyasi erkin kendi gücünü rakiplerine gösterme düşüncesi etkin olmuştur. Rakiplerine üstünlük kurmak isteyen Attalid hükümdarları tarafından M.Ö. 3. yüzyılda oluşturulan kütüphane, edebiyat, tarih, botanik, zooloji vb. alanlarında rulolar halinde 200.000'den fazla bilgi kaynağına sahip olmuştur (Lerner, 2007, s. 32).

İskenderiye ve Bergama Kütüphanelerinin gelişiminde, yöneticilerin "kütüphane" kurumuna yaklaşımlarının önemli katkısının yanında, yazı malzemesi olarak kil tabletler yerine papirüs ve parşömenin kullanılmasının da önemli rolü vardır (Dahl, 1999, ss. 9-13). Papirüs ve parşömen, bilginin kaydedilmesi, korunması, saklanması ve aktarımında kil tabletlere göre çok daha fazla avantajlar sağlamıştır.

Aynı dönemlerde Helenistik Yunan'da eğitim kurumları olan Gymnasion'larda kütüphanelerin kurulması, bu kurumların eğitim unsurunun bir parçası olarak algılanmasına neden olmuştur. Ayrıca Roma'da Imperium Romanum'un Latince konuşulan kentlerinde üst yöneticilerin, kütüphanecilik yaptırarak kölelere sahip olması, "kütüphane" kurumunun güç unsuru olma özelliğini sürdürdüğünü göstermektedir. O dönemlerde, kütüphane kavramının içeriğinde çok fazla bir değişiklik olmadığı ve koruma olgusunun temel alındığı görülmektedir. M.S. 2. yüzyılda Romalı gramerci Festus'un *De Verborum Significatu (Kelimelerin Anlamları Üzerine)* adlı büyük sözlüğünde: "*Yunanlılarda olduğu gibi bizde de çok sayıda kitaba ve bu kitapların muhafaza edildiği yere kütüphane denir. Kütüphaneler, yani edebi eser koleksiyonu-bunu çeşitli dallara ait uzman literatür de dahil- ve bunların muhafaza edildiği mekanlar ile devletin, idari ve ticari kurumların yazılı belgelerinin muhafaza edildiği arşivler arasında bir ayrım yapmak gerekir*" (Blanck, 2000, ss. 47, 148). Kütüphanelerle arşivler arasındaki farklılıkların ortaya konması ve bu alandaki bilincin ne kadar geliştiğini göstermesi açısından son derece önemlidir.

Kütüphanecilik alanında, özellikle İskenderiye'ki gelişmelerin daha sonra İslam ülkelerine esin kaynağı olduğu görülmektedir. İslamiyetin en büyük üç kütüphanesinin ilki Bağdat'taki Abbasi Halifelerinin Kütüphanesi (Hikmet Binası), ikincisi, Kahire'deki Fatımi Halifelerinin Kütüphanesi (İlim Binası) ve üçüncüsü de İspanya'daki Emevi Halifelerinin Kütüphanesi'dir. Abbasi halifesi Memun (813-833)

Başkent Bağdat'ta İskenderiye Kütüphanesi'ni örnek alarak Beytülhikme'yi kurmuştur. Bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü bir merkez olan Beytülhikme'de, konunun uzmanlarından oluşan bir grup tarafından Yunanca, Süryanice ve Farsça kitaplar Arapça'ya çevrilmektedir (Lerner, 2007, s. 97).

Kütüphanecilik mesleği hakkında günümüze ulaşan en eski kitap ise Çin'de Ch'eng Chü (1078-1144) tarafından yazılmış olan *Lin-t'ai ku-shih*'dir (*Ulusal Kütüphanelerin Hikayesi*). Böyle bir kütüphanenin hükümet uygulamaları için zorunlu olduğunu belirten Ch'eng, memur adaylarının seçim sınavına hazırlanmak için kütüphaneden, eski hükümdarların deneyimlerinden ve bilgelerin hikmetlerinden yararlanmasını öneriyordu. Ch'eng Chü ayrıca kütüphanenin, bilimsel editörler, tarihçiler ve ansiklopedi yazarları için paha biçilmez bir kaynak olacağını vurguluyordu. Eserde ayrıca, kitap terimi, kataloglama, sınıflandırma, dağıtım vb. gibi kütüphaneciliğin teknik yönleri ile kütüphane çalışanlarının seçimi, yönetimi ve kütüphane binasının tasarlanması gibi konulara yer verilmektedir (Lerner, 2007, ss. 79-80). Çin'de, yaklaşık 900 yıl önce, kütüphaneciliğin gerek kavramsal, gerekse uygulama düzeyinde günümüzdeki anlamı ile tanımlanmış olması son derece önemlidir. Bu dönemlerde, doğu ve batıda, kütüphanelerin işlevleri, enformasyon kaynaklarının korunması ve siyasi bir güç gösterisinin çok ötesine geçmeye başlamış, birer eğitim ve bilim merkezi olmaya başlamıştır.

Koruma olgusunun Ortaçağ'da çok etkin bir şekilde yeniden ortaya çıktığı görülmektedir. Kütüphanelerin dorukta olduğu bu dönemde, kitaplar yıpranmasın ya da çalınmasın diye, ya raflara zincirleniyorlar ya da masanın üstüne yatay bir çubukla tutturuluyordu (Boorstin, 1996, s. 510). Ancak o dönemlerde Avrupa devletlerinde baskın olan düşünce yapısı göz önünde bulundurulduğunda, kitapların korunmasının ötesinde, çok daha farklı etkenlerin buna yol açmış olabileceği düşünülebilir. Ortaçağ Hıristiyan felsefesinde, bilgi felsefesi sorunları, Hıristiyan felsefesinin dogmalarını ve inanç öğelerini ussallaştırma çabalarının güdümünde gerçekleşmiş olan bir konudur ve dinin emrinde olan felsefe söz konusudur. Bu durumda, felsefe özgürce kotarılan bir uğraşı alanı olmaktan çıkmıştır. Dinin gölgesinde ve ikinci planda kalan felsefi düşünce, İlkçağ'da gerçekleştirmiş olduğu entelektüel ve toplumsal işlevini büyük ölçüde yitirmiştir (Çelik, 2010, s. 149). O yıllarda ve hatta daha sonraki dönemlerde, özellikle Avusturya ve Fransa'da olmak üzere, Avrupa'nın birçok ülkesinde sansür kurumunun

oluşturulduğu (Outram, 2007, s. 33) dikkate alındığında, kitapların zincire vurulmasında, kitaplardan yararlanmanın, bir başka deyişle toplumun bilgilenmesinin engellenmesi yönündeki bir düşüncenin, koruma olgusundan daha etkin olduğu söylenebilir.

Avrupa’da Ortaçağ döneminden sonra, rönesansla başlayan, daha sonra da aydınlanma ve sanayi devrimi ile birlikte devam eden yeni süreçte; bilim ve akıl, toplumsal yaşamın bütün alanlarında hâkim olmaya başlamıştır. Bu süreçten doğal olarak diğer bütün kurumlar gibi kütüphaneler de etkilenmiştir. Özellikle 15. yüzyılın ilk yarısının sonlarından itibaren matbaanın Gutenberg tarafından keşfedilmesi ve Avrupa’nın birçok ülkesinde yaygınlaşması⁷ kitap basımını artırırken, toplumsal aydınlanmanın da önemli ölçüde destekleyicisi olmuştur. Avrupa’da matbaanın gelişimi ile birlikte 1500 yılına kadar, 50 yıl içerisinde, on milyondan fazla kitap basılarak piyasaya sürülmüştür (Boorstin, 1996, s. 509).

Matbaa kitapların zincirlerden kurtarılmasına olanak sağlarken, aynı zamanda toplumsal uyanışın ve buna bağlı olarak toplumsal dönüşümün öncüsü olmuştur. Avrupanın her köşesinde, fikirlerin ortaya atılıp tartışılabileceği bilimsel akademiler, dernekler kurumsallaşırken, ödünç kitap veren kütüphaneler ortaya çıkmaya başlamıştır. Para karşılığı ucuz ödünç kitap veren kütüphanelerin gelişmesi, kendi özel kitaplıklarını geliştirecek kadar parası olmayanların da yaygın bir biçimde okuyabilmesine olanak sağlamıştır (Outram, 2007, s. 35). Matbaanın gelişiminden önce, gösteriş amacıyla sadece krallar ve prensler tarafından özel kütüphaneler oluştururken, yeni dönemle birlikte bu daha da yaygınlaşmış, hükümdarlar ve asiller tarafından da kurulmaya başlanmıştır. Bu tür kütüphanelerin yaygınlaşması, aynı zamanda, bir kütüphanecinin taşınması gereken niteliklerinin tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Örneğin, Urbino Düklerinin kütüphaneciliğini yapacak birinin taşınması gereken özellikler saray yönetmeliklerinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Kütüphaneci eğitilmiş, oturaklı bir*

⁷ Çinliler, X. yüzyılda tahta basma kalıplara ve 11. yüzyılın ilk yarısının sonlarında ise, Pi Sheng tarafından, oynar başlıklı harflere dayalı matbaa teknolojisini geliştirmişler ve bu sayede birçok eser basmışlardır (Boorstin, 1996, s. 482). Aynı şekilde kâğıt ilk önce yine Çinliler tarafından çok daha önce 8. yüzyılda keşfedilmiş, oradan Semerkant’a ve kısa zamanda da tüm İslam dünyasına yayılmıştır. Kâğıdın gelişimi, özellikle o dönemde, İslam dünyasında kitap fiyatlarını düşürmüş ve her Arap şehrinde ortaya çıkan kitap dükkânları, canlı bir edebiyat kültürünün nüvesi haline almıştı (Lerner, 2007, s. 96). Ancak doğuda gerek kâğıt gerekse matbaa Avrupa’daki gibi endüstrileşmemiş ve diğer ülkeler tarafından da kullanılarak toplumsal dönüşümü sağlayacak bir araç haline gelememiştir. Bu da hiç kuşkusuz Rönesans ve Aydınlanma ile birlikte ortaya çıkan düşünce yapısının ve bunun topluma yansımalarının büyük etkisi vardır. Bununla birlikte matbaanın da bu sürecin yaygınlaşması ve gelişiminde önemli rolü olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

havası, iyi huylu ve terbiyeli olmalı, düzgün konuşmalı ve konuşkan olmalıdır. Gardiroptan kitapların bir envanterini almalı ve ister Latince, ister Yunanca, İbranice veya başka dillerde olsun, düzenli kolaylıkla erişilebilir şekilde tutmalı ve odayı iyi koşullarda muhafaza etmelidir” (Lerner, 2007, s. 153). Bu yönetmeliklerde kütüphanecinin davranışlarında göz önünde bulundurması gereken etik yönleri dile getirilirken, aynı zamanda ne tür niteliklere sahip olacağı da tanımlanmıştır.

18. yüzyıldan itibaren, aydınlanma ve sanayi devriminin etkisiyle toplumsal yapılarda önemli dönüşümler meydana gelirken, bu dönüşümler nitelikli insangücüne olan gereksinimi artırmıştır. Bu hem eğitim kurumlarının yaygınlaşmasına, hem de kitaba olan gereksinimin artmasına neden olmuştur. Zengin olan bireyler, özel kişiler tarafından oluşturulmuş kütüphanelerden para karşılığında yararlanabilirken, parası olmayan kişiler için halk kütüphanesi kavramının gelişmeye başladığı görülmektedir. Thomas Carlye, İskoçya’dan Londra’ya taşınırken, “*Niçin her kentte majestelerin bir kitaplığı yok?* Sorusunu sorarken, Panizzi de 1836 yılında Parlamento Müzeler Teslim Komitesi’ne “*kitaplar söz konusu olduğunda, öğrenme merakı içerisinde yanıp tutuşan en yoksul adamı krallıktaki en zengin adama değişmem. Hükümet bu tür kişilere sınırsız bir şekilde yardım elini uzatmalıdır”* (Boorstin, 1996, s. 511) görüşünü dile getirmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, kütüphane kurumu uygulama düzeyinde önemli aşamalar kaydederken, hatta birçok mesleki uygulama ortaya çıkarken ve kütüphaneci kavramı üzerinde bazı tanımlamalar yapılırken, bir bilim ve meslek olarak kütüphaneciliğin kavramsal temelleri henüz oluşturulabilmiş değildir. Bu sadece kütüphaneciliğe özgü bir sorun olmayıp, birçok meslek için geçerlidir. 17. yüzyılda Lavosier’in çalışmaları ile kimya bağımsız bir bilim disiplini haline gelirken, Claude Bernard ile biyoloji ancak 19. yüzyılda bağımsız bilim olarak tanımlanmaya başlamıştır. Aynı şekilde ruhbilim, toplumbilim ve doğa bilimleri gibi birçok bilim dalı; insan, toplum ve doğa ile ilgili sorunları kendi bilimsel disiplinleri içerisinde ele almaya başlamışlardır. Bilimlerin bu ilerleyişi, bir zamanlar bütün bilgileri kapsayan evrensel bir bilim olarak kabul edilen felsefenin alanını gittikçe daraltmıştır (Hilav, 1985, s. 10). Bilimler, bağımsız birer disiplin olarak kendilerini tanımlamaya başlarken ve kendi bilgi birikimlerini oluştururlarken, aynı zamanda çok disiplinli bir niteliğe bürünmüşlerdir.

Örneğin, tıp çalışmalarını yürütebilmek için kimya, fizyoloji, hatta psikoloji gibi birçok disiplinden bilgi talep etmeye başlamıştır (Paisley, 1990, s. 4).

Birçok disiplinin bağımsız birer bilim dalı olarak ortaya çıkması, felsefenin bilimlere ve bilimlerin felsefeye bakış açısını değiştirmiştir. Bütün bilim disiplinleri için geçerli olabilecek tek bir felsefi bakış açısı yerine, her bilim disiplininin kendi felsefi bakış açısını belirleyeceği yeni bir kavramsal süreç ortaya çıkmıştır. Felsefe bir yandan kuramsal düzeyde kendi disiplini içerisinde çalışmalarını sürdürürken, bir yandan da eğitim felsefesi, siyaset felsefesi, ya da teknoloji felsefesi gibi “uygulamalı felsefe” olarak adlandırılan yeni bir anlayış gelişmeye başlamıştır.⁸ Bu gelişmeler yine aynı çerçevede birçok farklı kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin bilim ve bilim adamı kavramları 1830’lu yıllarda İngiltere’de ortaya çıkarken, ondan önce bu alanı tanımlamak için “doğa felsefesi” terimi kullanılmaktaydı (Outram, 2007, s. 121). Bu örnek, 19. yüzyılda, felsefe ve bilimsel disiplinler arasında kavramsal düzeyde nasıl bir dönüşüm olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir.

Bütün bu gelişmeler doğal olarak kütüphaneciliği de etkilemiş ve onun bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkmasına, toplumsal ve bilimsel gelişmelere paralel olarak kendini yeniden tanımlamasına ve en önemlisi kendisini kavramsallaştırmasına olanak sağlamıştır. Basım teknolojisinde meydana gelen gelişmeler sonucu bilgi kaynaklarının rahatlıkla ve istenildiği ölçüde çoğaltılabilmesi, değişen toplumsal koşulların daha nitelikli ve bilgili insangücüne gereksinim duyması ve de en önemlisi kütüphanecilik mesleğinin bir bilim olarak ortaya çıkacak koşullara kavuşması, “koruma” kavramının çok daha ilerisinde bir kütüphane kurumunu gerekli kılmıştır. Bu da, ancak bilim temelli yeni bir yaklaşımla gerçekleştirilebilecek bir olgudur. Yayın sayısındaki artış, bilgiye erişimde, bibliyografik denetim araçlarını gerekli kılarken, onların sistematik olarak nasıl oluşturulması gerektiği konusunda yeni yaklaşımları zorunlu kılmıştır. Toplumun bilgiye olan gereksiniminin artması ve farklı bilgi türlerini talep etmeye başlaması, yeni bir kütüphanecilik anlayışını gündeme getirirken, aynı zamanda hizmetleri sağlayacak insan gücünün daha nitelikli ve profesyonel bir eğitimden geçmiş olmasını zorunlu kılmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren, kütüphanecilik alanında meydana gelen bütün bu gelişmeler, onun bir bilim olarak ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

⁸ Güçlü, A., Uzun, E. Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H.(2002). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat, s. 1493.

ABD’de, 1852 yılında, temel kütüphanelerin kayıtlarını bir araya getiren toplu katalogların oluşumu yönünde atılan adım, bu anlamda son derece önemlidir (Zandonade, 2004, s. 811). Ayrıca kütüphaneciler, kütüphane koleksiyonlarındaki kitapların organizasyonunu sağlayacak bütün temel araçları geliştirmek için önemli adımlar atmışlardır. Panizzi (1841), Cutter (1876) ve Dewey (1876) kataloglama ve sınıflandırma alanlarında bütün kütüphane ve kütüphaneciler tarafından uygulanabilecek oldukça pragmatik araçlar geliştirmişlerdir (Smiraglia, 2002, s. 332). Yine bu alanda, 1900’lü yılların başında Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma Sistemi (LC Classification)⁹ geliştirilmiştir (Baydur, 1974, s. 219). Enformasyon yönetiminin etkinleştirilmesi yönündeki bu çabaların yanında, Melville Dewey’in 1870’lerde ileri sürdüğü “kütüphanecilerin spesifik kullanıcılarının gereksinimlerinin karşılanması” yönündeki düşüncesi (Greer, Grover ve Fowler 2007, s. 3), kütüphanecilik mesleğine daha farklı bir gözle bakılması gerektiğini ortaya koymuştur. 1876 yılında Amerikan Kütüphane Derneği’nin (American Library Association-ALA) (American Library Association, 2010) kurulması ve 1887 yılında Dewey tarafından yükseköğretim düzeyinde profesyonel kütüphanecilerin eğitimini sağlamak amacıyla, Columbia Üniversitesi’nde kütüphanecilik okulunun açılması (Education for Librarianship, 2010) bir bilim disiplini olarak kütüphaneciliğin gelişiminde önemli köşe taşları olmuşlardır.

Kütüphanecilik Felsefesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kütüphane biliminin ve profesyonel kütüphanecilik kavramının ortaya çıkmaya başladığı bu ilk dönemde, felsefi bir bakış açısına olanak sağlayacak kurumsal yapılar ve profesyoneller yaratılmış olmasına rağmen, mesleki uygulamaları temel alan bakış açıları daha fazla önem kazanmış ve kavramsallaştırma çalışmalarına yeterince ağırlık verilememiştir. Yürütülen çalışmalarda bilgi kaynaklarının saptanması, bunların

⁹ Gerek Dewey On’lu gerekse Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma Sistemi daha sonra dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaya başlamıştır. Her iki sınıflandırma sistemi Amerikan toplumunun bilimsel, kültürel ve toplumsal değerleri gözetilerek geliştirilmiş ve bütün kodlamalar bu çerçevede oluşturulmuştur. Tamamen pragmatik bir bakış açısı ile gelişen bu sınıflandırma sistemleri, daha sonra dünyanın birçok ülkesi tarafından kullanılmalarına karşın, özellikle tarih, edebiyat, din, hukuk alanlarında bu ülkelerin bilgi kaynaklarının sınıflandırılmasında bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sınıflandırma sistemleri sürekli geliştirilmiş olmalarına rağmen, diğer ülkelerin uygulamada karşılaştıkları sorunların giderilmesi konusunda her hangi bir etkin adım atılmamış, ülkeler kendileri sistemlere uyum sağlamak ya da sistemler üzerinde kendi bilgi birikimleri çerçevesinde bazı değişiklikler yapma yöntemini benimsemişlerdir. Sınıflandırma sistemlerini geliştirenlerin bu yaklaşımı aynı zamanda emperyal bakış açısının kütüphanecilik mesleğine yansımadır. Bir başka deyişle düşünce tarzının diğer ülkelere benimsetilmesidir.

sistematiik olarak tanımlanması, düzenlenmesi ve erişimine olanak sağlayacak bibliyografik denetim araçlarının yaratılması gibi teknik hizmetleri kapsayan konular ağırlık kazanırken, konunun felsefi ve kuramsal yanı yeterince ele alınmamıştır (Cornelius, 2004, s. 378).

Çağdaş kütüphanecilik, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki çoğu dokümantalistin çalışmaları ile şekillenmeye başlamıştır (Frohmann, 2004, s. 496). Bu gelişmeler 1930'lu yıllardan itibaren aynı zamanda kütüphanecilik felsefesinin doğmasını da olanak sağlamıştır. Doğrudan kütüphanecilik felsefesine atıfta bulunmasa da, bu konudaki ilk önemli yaklaşım 1931 yılında S. R. Ranganathan tarafından “kütüphanecilik biliminin beş yasası” olarak benimsenen ilkelerde yer almaktadır. “kitaplar okunmak içindir”; “her okuyucunun bir kitabı vardır”; “her kitabın bir okuyucusu vardır”; “okuyucunun zamanını boşa harcamamak gerekir” ve “kütüphane gelişen bir organizmadır” (Mukherjee, 1966, s. 31) şeklinde dile getirilen bu ilkelerin ilk üçünde, bilgi kaynağı ve okuyucu arasındaki ilişki sadece kitap boyutu ile ele alınmaktadır. Dördüncü ilkede, örtülü bir biçimde de olsa kullanıcıya sağlanacak hizmetin niteliği ve beşinci ilkede de, “kütüphane” kurumunun özelliği dile getirilmektedir. Bu ilkelerde doğrudan felsefi bir yaklaşım bulunmamakla birlikte, bilgi kaynaklarının işlevselliğini ve niteliğini, kurumsal yapının özelliğini örtülü bir biçimde de olsa kavramsallaştırması dönem itibariyle kütüphanecilik açısından önemlidir. Ranganathan'ın ilkelerinin kütüphaneciler açısından bir hayli ciddiye alınmasının temel nedeni, bu dönemlerde kütüphaneciliğin daha çok uygulama düzeyinde ele alınması, kuramsal çalışmalara fazla ilgi duyulmamasıdır. Nitekim daha sonra Ranganathan'ın kendisi de oluşturduğu “yasaların” bilimsel nitelikte yasalar olmayıp, kütüphane hizmetlerinin sağlanmasında gözetilmesi gereken «erekler» olarak tanımlanmaktadır (Çakın, 1982, s. 156). Danton (1934, s. 532) tarafından yapılan bir değerlendirmede ise, bu ilkelerde kütüphane fonksiyonlarının tam olarak tanımlandığının, hizmetlerin iyi bir şekilde tanımlandığının ya da fonksiyon ve uygulamaların geçerliliğinin açık bir biçimde ortaya konulduğunun söylenemeyeceği belirtilmektedir.

Hiç kuşkusuz bu dönemde, kütüphanecilik felsefesi konusunda en temel çalışma 1934 yılında Danton (1934, ss. 527-547) tarafından yapılmıştır. Danton, kütüphanecilik felsefesi alanında 1934 yılına kadar iyi bir çalışmanın ve tanımlamanın yapılamadığını, hâlbuki felsefenin, mesleki çalışmalarda ve onun felsefi temellerin oluşumunda geniş bir bakış açısı sağladığını, bundan dolayı dikkatlerin büyük ölçüde bu alana

yöneltmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazar, teorik bakış açısının bulunmadığı mesleki uygulamaları, profesyonel felsefi bir bakış açısı içerisinde ele almanın, onlar için hem sonuçsuz hem de tehlikeli bir çaba olduğunu iddia etmekte ve çoğu zaman teknik uygulamaların onların entelektüel ilgisini tatmin ettiğini vurgulamaktadır. Danton'a göre kütüphanecilik felsefesi kütüphanelerde yeşerir. Bundan dolayı da felsefe bilimsel ilkelerden ve kütüphane uygulamalarından ayrı ele alınamaz. Kütüphane bilimi ile kütüphanecilik felsefesinin aynı anlama gelmemekte, kütüphane uygulamalarını temel almayan bir felsefe kuramla sınırlı kalmaktadır. Felsefi yaklaşım, temel bir düşünce biçimi olmalı ve mantıksal düşünme yöntemleri içerisinde özellikle sosyal bilimler başta olmak üzere bütün bilimlere katkıda bulunmalı, toplumdaki sosyal değerler, hedefler ve amaçlarla ilgili bütün sorunlar zorunlu bir biçimde ele alınmalıdır. Bir konunun felsefesi ile onun uygulamaları, deneyimleri ve bilimsel ilkeleri arasında yakın bir ilişki vardır. Bazı zamanlarda hipotezler ve felsefe, deneyim ya da gerçeklerden önde gider, bazı zamanlarda birbirlerini takip ederler, bazı zamanlarda da ikisi aynı anda oluşurlar, fakat her koşulda aralarında yakın bir ilişki vardır (Danton, 1934, ss. 533, 535-536). Toplumun tamamlayıcı bir unsuru olarak kütüphaneciliğin temel amaçları ve hedefleri, toplumun üstün ideallerinden çıkarılmalıdır. Bir kütüphane felsefesi belirlenmeden önce, felsefi ilkeler çerçevesinde toplumun amaç ve idealleri tanımlanmalı, yaşam biçimi irdelenmelidir (Danton, 1934, s. 547).

Danton'un bu çalışması, dönemin bakış açısını yansıtmaya açısından son derece önemlidir. O'nun çalışmasının en önemli yanı, hiç kuşkusuz felsefi yaklaşımın kütüphanelerde yeşereceği yönündeki düşüncesidir. Kütüphanecilik felsefesinin ortaya konmasında mesleğin değil de, mesleğin sürdürüldüğü kurumsal yapının temel alınması, düşünce bazında "kütüphane"nin mesleğin kendisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Hâlbuki daha sonraki dönemlerde, elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte, kurumsal bir yapı olarak kütüphane yavaş yavaş işlevini yitirecek ve mesleğin tanımlanmasında hizmetler daha ön planda tutulacaktır.

Kütüphanecilik felsefesi konusunda daha sonra yapılan birçok çalışmada Danton'un yaklaşımının izlerini görmek mümkündür. Benge'ye (1957, ss. 50-51) göre kütüphanecilik felsefesi, kütüphane hizmetlerinin uygulanmasına rehberlik eden ilkeleri belirlemekte, bu ilkelerin hangi amaçlarla oluşturulduğu ve hizmetlerin yürütülmesinde

ne kadar işlevsel oldukları sorularına yanıt aramaktadır. Aynı biçimde Fosket de¹⁰ (1962, s.3) kütüphanecilik felsefesinin, kütüphanecilerin mesleklerini sistematik bir biçimde ele almalarına olanak sağladığını, bunların olmaması durumunda, mesleki uygulamalarda doğru bir yönün saptanmasının zorlaşabileceğini ve kütüphanecilerin kaybedeceği çok fazla değer bulunduğunu vurgulamaktadır. Nitecki'ye (1964, aktaran: Alkan, 2004, s. 35) göre kütüphanecilik felsefesi, kütüphanenin amaçlarının işlevleriyle, tutarlı ve mantıklı bir tarzda ilişkilendirilerek, kuramsal bir formülasyona dayanması gerekir.

Bu dönemde, kütüphanecilik felsefesi konusundaki Shera'nın yaklaşımları son derece önemlidir. Shera, Egan'la (1952, s. 132) birlikte yaptığı bir çalışmada, kütüphaneler ve diğer enformasyon merkezlerinin, toplumun entelektüel sürecinin bütün karmaşık problemlerini etkin bir şekilde incelemesi için, sosyal epistemoloji adında yeni bir disiplinin oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Shera (1965, s. 176) kütüphaneciliğin insan bilgisinin yönetimi olduğunu ve disiplinlerarası bir nitelik taşıdığını, bilgi felsefesi ile ilgilenmesi gerektiği için, derin bir felsefi nitelik taşıma potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bir başka çalışmasında ise (Shera, 1972, s. 113) kütüphane biliminin ve kütüphanecilik mesleğinin epistemolojik temeller üzerine temellendirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Shera'ya (1973, s. 89) göre, kütüphaneler her ne kadar bireysel düzeyde hizmet sağlasalar da, nihai amacı toplumun kalkınmasıdır. Bundan dolayı kütüphaneciler sadece bireylerin bilişsel sistemlerini değil, aynı zamanda toplumun iletişim ağlarını da iyi bilmelidirler. Shera'nın özellikle bilgi kuramı ve sosyal epistemoloji temelli yaklaşımları, kütüphanecilik felsefesine yeni bir boyut kazandırmış ve daha sonra yapılan birçok çalışmanın dayanak noktasını oluşturmuştur. Shera bu yaklaşımlarıyla kütüphaneciliğe farklı bir bakış açısı getirmiş ve bilgiyi bir bakıma kütüphanecilik felsefesi tartışmalarının odağına yerleştirmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren bilgi üretiminde, bireysel ve toplumsal bilgi talebinde meydana gelen gelişmeler ve daha sonra da bilişim teknolojilerinin enformasyon hizmetlerinde artan etkisi ile birlikte, kütüphanecilik hizmetleri yeni bir aşamaya geçmiştir. Klasik kütüphaneler yanında daha spesifik kesimlere hizmet veren

¹⁰ Benge ve Fosket'e ait düşüncelerin aktarılmasında orijinal kaynaklar yanında; (Alkan, N. (2004). Kütüphanecilik felsefesinin değeri, Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu, 21-24 Ekim 2004, Ankara. S. Arslantekin ve F. Özdemirci (Yay. Haz.). *Bildiriler* içinde (ss. 31-54). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi). kaynağından da yararlanılmıştır.

enformasyon ve dokümantasyon merkezleri ortaya çıkarken, IFLA ve UNESCO gibi örgütler, ülkeler arasındaki enformasyon dengesizliğini gidermek, özellikle gelişmekte olan ülkelere bu yönde öncülük etmek amacıyla politikalar geliştirmeye başlamışlardır (Toplu, 1997, ss. 42-55).

1990'lı yıllardan itibaren, elektronik yayıncılığın hızla gelişmesi ile birlikte kütüphanenin kurumsal kimliğinin ne kadar sürdürülebileceği sorusu sorulmaya başlamıştır. Doğal olarak bu gelişmeler, literatürde “kütüphane bilimi” (library science) olarak adlandırılan kütüphaneciliği kavramsal olarak daha geniş bir biçimde ele alacak şekilde “kütüphane ve enformasyon bilimi” (library and information science) olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Hatta birçok çalışmada “kütüphane” kelimesi de göz ardı edilerek, sadece “enformasyon bilimi” olarak ele alınmaya başlanmıştır¹¹. Tabii bu dönüşümde, kütüphanecilik alanının tanımlanmasında kütüphaneyi temel alan kurumsal yaklaşım yerine, daha çok hizmetleri temel alan bilimsel anlayışın ön plana çıkmasının da önemli rolü vardır. Mukherje'nin (1966, s. 27) yaklaşımı daha çok kütüphanenin toplum tarafından algısı üzerinedir. Kütüphaneci, bireysel ve/veya toplumsal yararı ön plana çıkaran bir davranış gösterdiği sürece, kütüphane de o doğrultuda algılanacak ve benimsenecektir.

Christ'in çalışması (1972, ss. 11-23) hem kütüphanecilik felsefesinin tanımlanması, hem de bu alandaki eksikliklerin yarattığı sorunları dile getirmesi açısından önemlidir. Yazara göre, bir bilim disiplininin felsefesinde, onun ilkeleri ve yasaları bulunmalıdır. Felsefi bakış açısının olmaması, o bilim dalının düzenli olarak var olmasını engelleyecektir.

Kütüphanecilik kimliğinin tanımlanmasında, yönetsel ve teknik sorumlulukların akademik faaliyetlerden daha fazla olduğunu dile getiren Christ, kütüphaneciliğin sadece akademik bir disiplin olmadığını, birkaç disiplinle birlikte insan davranışlarını belirleyen bir süreç olduğunu savunmaktadır. Ayrıca kütüphaneciliğin hizmet ettiği toplumsal yapının niteliklerini taşımak zorunda olduğunu ve bundan dolayı, bu yapının çok iyi bilinmesi gerektiğini iddia etmektedir. O'na göre, kütüphanecilik alanındaki araştırma yöntemleri son derece sınırlıdır ve profesyonel felsefenin eksikliği kütüphanecilik terminolojisinin gelişimini olumsuz yönde

¹¹ Bu çalışma boyunca “kütüphane bilimi”, “kütüphane ve enformasyon bilimi” ve “enformasyon bilimi” kavramları tarihsel süreç de gözetilerek aynı anlamda kullanılmış ve kütüphanecilik terimi ile adlandırılmıştır.

etkilemektedir. Christ kitapların koruyucusu ve gardiyanı olarak görülen kütüphanecilerin, bilginin asıl işlevinin ve bu bağlamda onun sorumluluğunun ne olması gerektiği sorusunu yeterince dile getiremediğini savunmaktadır.

Kütüphanecilik teorilerinin mesleki sorunları açıklamakta yetersiz kaldığını ve bu nedenle onun gerçek doğasının anlaşılmasını engellediğini dile getiren Harris (1986, ss. 515, 518), kütüphaneciliği sosyal teori¹² kavramı çerçevesinde metateorik bir düzeyde ele almaktadır. Harris, kütüphanecilik araştırmalarının karakterini ve varsayımlarını dört madde halinde ele almıştır. Birinci varsayıma göre, kütüphanecilik gerçek bir doğal bilimdir ve doğal bilimlerin uyguladığı yöntemsel prosedürleri kullanır. İkincisi, kütüphaneler genel yasalarla yönetilen karmaşık gerçeklerdir. Üçüncüsü, genel yasalarla kütüphane uygulamaları arasındaki etkili bir ilişki vardır. Dördüncüsü, kütüphaneler bilim adamlarının çalışmalarını, ana akım düşünceler çerçevesinde tarafsızlık ilkesi çerçevesinde desteklemelidir.

Paisley de (1990, ss. 6, 12) çalışmasında, kütüphaneciliği¹³ bilimsel disiplinleri ve insan iletişimini temel alan, disiplinlerarası araştırma alanlarının takımı yıldızının bir bölümü olarak ele almaktadır. Paisley'e göre kütüphanecilik, dilbiliminin istatistiksel düzeninde, sibernetiğin geri besleme fonksiyonunda, bilişsel psikolojide ve insan-sistem etkileşimi değişkenlerindeki örneklerde olduğu gibi, sistem analizinin değişken süreçlerini kullanır. Kütüphanecilik birçok kuramsal temelini yukarıda belirtilen bu disiplinlerden ya da fiziksel bilimlerden alır ve üç temel paradigma oluşturur. Birincisi sınıflandırma bilimi (taxonomy), ikincisi genel sistem teorisi, üçüncüsü de iletişimle ilgili kaynak, kanal ve alıcılara ilişkin paradigmalardır. Elbette bunlar benzer olguların üç yüzüdür. Farklı biçimlerde bulunan bilgiler, dinamik bir denge içerisinde kişiden kişiye bir sistem içerisinde nasıl aktarılacağı bu paradigmalardan etkinliğine ve sağlıklı gelişimine bağlıdır. Bununla birlikte kütüphanecilik üzerinde etkili olan güçler, farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde onun gelişimini biçimlendirir

2000'li yıllarda kütüphanecilik felsefesi sosyal epistemoloji, sosyal teori, pragmatizm, yeni pragmatizm, realizm, pozitivizm, deneycilik, akılcılık gibi temel felsefi kavramlar çerçevesinde tartışılmıştır. Bir başka deyişle, konu gerçek anlamda

¹² Sosyal teori, toplumsal hayatın kalıplarını açıklamak yerine toplumsal kalıp ve büyük toplumsal yapıları açıklayacak ve çözümleyecek özet ve çoğunlukla karmaşık kuramsal çatıların kullanımına başvurur. Sosyal teori her zaman daha klasik akademik disiplinlerle sorunlu bir ilişki kurmuştur. 28.09.2010 tarihinde: http://tr.wikipedia.org/wiki/Toplum_bilimi adresinden erişilmiştir.

¹³ Paisley çalışmasında enformasyon bilimi kavramını kullanmaktadır.

tartışılmaya başlanmasından yaklaşık 70 yıl sonra, 2000’li yıllarda, felsefenin temel kavramları içerisinde ele alınmaya başlamıştır. Felsefi kavramlar temel dayanak noktaları olarak, kütüphanecilik felsefesinin şekillenmesinde belirleyici olurken, kütüphaneciler de kendi mesleklerini farklı felsefi kavramlar içerisinde yeniden kavramsallaştırmaya başlamışlardır. Shera’nın 1950’li yıllarda dile getirdiği sosyal epistemoloji kavramı, birçok meslektaş tarafından, 2000’li yıllarda, kütüphanecilik felsefesi tartışmalarında daha etkin bir biçimde ele alınmıştır.

Kütüphaneciliği uygulamalı bir meslek olarak tanımlayan Budd (2001, ss. 7-8) kütüphaneciliğin eylemler üzerine odaklandığı için felsefi incelemelere gereksinim duyduğunu ve bunun da doğru bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Budd’ a göre felsefi yaklaşımlar kütüphanelerin amaçları, enformasyonun amacı, kullanımı ve düzenlenmesi ile kullanıcı davranışları alanındaki kavramlar üzerine temellendirilebilir. Kavramlar büyük ölçüde tarihsel süreçteki gelişmeler doğrultusunda bir gelişim gösterir ve bunlardan bazıları kütüphaneciliğin gelişimini doğrudan etkiler. Daha önemli bir nokta da, uygulamaların felsefi incelemesi, soyut bir uygulama değildir, fakat özü gereği uygulamanın doğası ile ilgilidir ve mesleki eylemlerde nasıl bir davranış içerisinde olunması gerektiğini keşfetmeyi amaçlar. Ne kadar bilinçli olunursa olunsun, eylemlere rehberlik eden asıl unsur kavramlardır. Bu açıdan kavramlar, planlamalar, amaçlar, uygulamalar hakkındaki düşünce biçiminin zengin bir matrisini oluşturur.

Hjørland (2000, ss. 501-502) kütüphanecilik felsefesi tartışmalarını meslek elemanları çerçevesinde yürütür ve bu konuda kütüphanecileri üçe ayırır. Birinci gruptakileri kütüphane ve enformasyon teknisyenleri veya kütüphane ve enformasyon yöneticileri olarak tanımlar. Kültüralistler olarak adlandırdığı ikinci gruptakiler ise, alanın kendi başına bir disiplin olduğuna inanmamakta, değişik kültür incelemeleriyle uğraşmakta; kendilerini diğer bilgi alanlarıyla veya sosyal bilimlerle özdeşleştirmektedirler. Bunlar eserlerini, kütüphanecilik alanındaki dergiler yerine, başka alanlardaki dergilerde yayınlamaktadırlar. Üçüncü gruptakiler ise, kendi başına bir araştırma alanı olarak kütüphane, dokümantasyon ve enformasyon incelemeleriyle ilgilenirler. Hjørland (2004, ss. 497-498) bir başka çalışmasında, realizm kavramı çerçevesinde kütüphanecilik felsefesini ele almakta ve özellikle antirealizmin kütüphanecilik alanındaki birçok araştırmada açık bir şekilde görülmesi de önemli bir eğilim olarak ele alındığını belirtmektedir. Örneğin bilginin organizasyonu, araştırılması

ve erişimi ile ilgili birçok araştırmada bu tür yaklaşımlarla sık sık karşılaşılmaktadır. Hj rland'a göre, son yıllarda enformasyon bilimlerinde yapılan araştırmalar kullanıcı tercih ve tutumları üzerine yönelmiştir. İlgili birçok araştırma, kullanıcılarla ilgili kriterler temel alınarak oluşturulmuştur ve hiç kimse bunu itiraf etmek istemese de, bu açık bir şekilde idealist bir tutumdur. Buna karşın kullanıcıların kendilerine sunulan kaynaklar ve potansiyeller hakkında ne bildikleri, onları nasıl değerlendirdikleri, farklı sorunlarda bunları nesnel bir biçimde nasıl kullandıkları gibi yaklaşımlar farklı bir bakış açısı oluşturmaktadır. Bundan dolayı kullanıcıların enformasyon davranışları, bu nesnel olanakları nasıl kullandıkları temelleri üzerinde yorumlanmalıdır. Bu enformasyon davranışları üzerine realist bir perspektiftir. Ancak antirealist ya da idealist perspektif kullanıcıların enformasyon arama davranışlarını, bu davranışların nesnel olanaklarını çok fazla göz önünde bulundurmamaktadır.

Kütüphanecilik felsefesini meteteori kavramı çerçevesinde ele aldığı bir başka çalışmasında Hj rland (2005, ss. 5-6), kütüphaneciliğin hizmetler, teknik uygulamalar ve kavramsal yaklaşımlar anlamında birçok bilim disiplininden etkilendiğini, bundan dolayı bilim disiplinlerinin bu yöndeki çalışmalarından yararlanmak zorunda olduğunu savunmaktadır. Onun için de kütüphaneciliği meteteori kavramı içerisinde ele almaktadır. Meteteoriler, belli bir alandaki teorilerin tanımlanması, incelenmesi, analizi ya da kritiğinin yapılması ile ilgilidir. Onlar çoğunlukla bir alanın içi ile ilgilidir ve paradigmlar, gelenekler ya da okullar olarak adlandırılır. Hj rland'a (2005a, s. 146) göre, hizmetlerde belirli yöntemlerin niçin uygulandığını ve araştırmacıların bakış açılarının ne olduğunu belirleyen felsefi bakış açısı olmaksızın yapılacak çalışmalar, sadece mekaniktir.

alışmasını Egan ve Shera'nın sosyal epistemoloji kavramı çerçevesinde yürüten Fallis'e (2001, ss. 176-177) göre ise, bilgi kuramı temelli yaklaşım sorunları sadece anlama ve değerlendirme çerçevesinde değil, gelecekle ilgili ulusal planların ve uygulamaların yapılması amacıyla da kullanılmalıdır. Eğer bu disiplin, planlama ve karar alma sürecini desteklerse, sadece toplumun epistemik sürecinin anlaşılması yeterli olmayacak, ayrıca amaç ve hedeflerin de belirlenmesi gerekecektir. Buna karşın, bilgi kuramını enformasyon hizmetlerinin temel amaçlarından biri haline getirmenin bazı güçlükleri vardır. Bilgi sağlamanın amacı, birkaç farklı bilgi kuramının bileşiminden meydana gelebilir. Örneğin bir enformasyon merkezi yaşamın anlamını veren bilgi ya da olgusal sorulara yanıt verebilir. Fallis, (2002, s.1) başka bir çalışmasında, yine Egan

ve Shera'nın sosyal epistemoloji kavramını temel almakta ve bu kavramın ileri sürülüşünden elli yıl sonra dijital kayıtlı enformasyonun miktarında meydana gelen patlamanın, bilginin sağlanmasında enformasyon yönetimini güçleştirdiğini ileri sürmektedir. Bunun sonucu olarak enformasyonun düzenlenmesi, koleksiyon yönetimi, enformasyon kalitesinin değerlendirilmesi gibi alanlarda sosyal epistemolojinin, enformasyon bilimi için daha fazla teorik temeller sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Gerçekte epistemoloji bilgisinin eksikliği, kütüphane ve enformasyon biliminin gelişiminde en büyük engeldir. İnternet ortamında yürütülen enformasyon bilimi ile ilgili teorik çalışmalar, sosyal epistemoloji için kritik bir sınama ortamı sağlayabilir

Shera'nın sosyal epistemoloji kavramını temel alan bir başka çalışmada ise, kütüphanecilerin, bireysel ve toplumsal karmaşık birçok yapıda çalıştığını, bundan dolayı bu alanların iyi tanınması ve anlaşılması gerektiği vurgulanmaktadır (Dick, 2002, s. 25).

Furner da (2004, s. 793) çalışmasında, Egan ve Shera'nın sosyal epistemoloji kavramını ve onların yaklaşımını değerlendirmektedir. Furner'a göre, Egan ve Shera sosyal epistemoloji kavramını bir taraftan ekonomik, diğer taraftan sosyoloji, psikoloji ve epistemolojik ilişkiler içerisine yerleştirmişlerdir. Egan ve Shera, sosyal epistemolojiyi bilginin üretimi kullanımı ve dağıtımı çalışmalarında teorik bir temel olarak almışlardır. Onlar, ayrıca Parsons'un bilişsel, hedefe yönelik, etkin sonuçlar sağlayan ve bireysel etkinliklerin temelini oluşturan üçlü eğilim modelini oluşturan yapısal fonksiyonalist analizine başvurmuşlardır. Bu modelde sosyologlar, sosyal düzeyde hedefe yönelik ve etkin davranışlar; psikologlar, bireysel düzeyde hedefe yönelik etkin davranışlar ve epistemologlar da bireysel düzeyde bilişsel davranışlar üzerinde çalışırlar.

20. yüzyılda enformasyon kaynaklarında ve kullanıcı davranışlarında meydana gelen gelişmeler çerçevesinde, kütüphanelerin organizasyonel yapısında önemli değişimler meydana geldiğini savunan Cornelius'a (2004, s. 379) göre, kütüphanecilik sosyal bir uygulamadır. Herhangi bir sosyal epistemoloji ve kütüphanecilik felsefesi, toplumsal uygulamalar içerisinde, kütüphanecilerin bu yöndeki davranışlarını geliştirecek kuramları oluşturmak zorundadır. Teorik ve felsefi yaklaşımlarda, kütüphaneciler daha çok "biz ne yaparız" sorusu üzerinde dururlar. Konuyu tanımlamak için toplumsal bir çaba içerisinde yer alan ve kütüphaneciliğin entelektüel dayanaklarını

bulmak isteyen bu araştırmacılar, teorisyenler, uygulamacılar ve akademinin diğer bölümleri kuramsal çalışmalarında çoğu zaman yalnız kalmaktadırlar.

Eleştirel gerçekçilik kavramı çerçevesinde kütüphanecilik felsefesini ele alan Wikgren (2005, s. 11), kütüphane ve enformasyon bilimleri gibi disiplinlerarası araştırma alanlarının, kurumsal, sisteme dayalı, bireysel ve kolektif düzeyde enformasyonun yaratılması, araştırılması, kullanımı ve işlenmesi ile ilgili kullanıcı çalışmalarının, doğal olarak farklı varlıkbilimsel, epistemolojik ve yöntemsel farklı bakış açılarını kapsayacağını savunmaktadır.

Pragmatizm, yeni pragmatizm ve sosyokültürel teoriler kapsamında kütüphanecilik felsefesini değerlendiren Sundin ve Johannisson (2005, ss. 24, 31) ise, kütüphanecilikteki uygulamaların geleneksel olarak güçlü olduğunu, pragmatizmin onun felsefi yanını ve kökenini fazla tartışmadığını, genellikle uygulamaları göz önünde bulundurduğunu belirtmektedirler. Pragmatizm, bireyin arzu ve davranışları üzerine inşa edilen bilginin düzenlenmesi ilkelerini temel almaktadır. Hâlbuki onlara göre, bilginin değerinin nasıl oluştuğu, medya ve enformasyon sistemlerinde, bu tür bilgilerin sunulmasında insanların nasıl ilgi duyduklarını, bilginin üretimi ve tüketimi arasındaki ilişkide kütüphanecilerin ve enformasyon uzmanlarının ne tür roller üstlendikleri konuları son derece önemlidir.

Kütüphaneciliğin uzun zamandır, teorik ve bilgi kuramı temelli çalışmaların eksikliğini hissettiğini, ancak günümüzde teorik, felsefi ve kütüphaneciliğin anlamı konularında farklı boyutlarda yeni çalışmalar yürütüldüğünü söyleyen Buschman'ın (2006, s. 271) iddialarına karşılık, yapılan başka bir araştırmada LISA'da yapılan bir taramada kütüphanecilik felsefesi konusunda İngilizce dilinde sadece 23 başlığın yer aldığı saptanmıştır (Weissinger, 2005, s.1). Üstelik bu çalışmaların büyük çoğunluğu Rus, Çin, Japon, Alman, Polonyalı ya da Fransız yazarlar tarafından yazılmış; kütüphaneciliğin gelişiminde önemli rol oynayan Amerikan kütüphanecileri bu konuya fazla ilgi göstermemişlerdir. Bu tartışmalar dikkate alındığında kütüphanecilikle ilgili teorilerin çoğu zaman olmadığı, olduğu zamanlarda da büyük ölçüde uygulama ile ilgisiz olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte, 2008 yılında Labaree ve Scimeca (2008, ss. 44-48) tarafından yapılan bir çalışmada ise, yukarıdaki savın tam aksi iddia edilerek, son yıllarda kütüphanecilik felsefesi alanındaki çalışmalarda önemli artışlar meydana geldiği belirtilmektedir. Labaree ve Scimeca'ya göre kütüphanecilik felsefesi; profesyonel etik

kodlar, bilgi kuramında uygulamalı alanların araştırılması, bilgi ve iletişimde teorik sorunların analizi gibi alanlarda profesyonel bir yaklaşımı ortaya koyar. Yazarlar tarafından, kütüphanecilik felsefesinin sağlayacağı yararlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Felsefe, felsefi değerlendirmeler çerçevesinde, kütüphanecilerin kendilerini anlamalarını ve tanımlamalarını sağlar,
2. Felsefe, mesleki uygulamalarda etik kararların alınmasında temel oluşturur,
3. Felsefi fonksiyonlar, kütüphanecinin amaçları hakkında kendini tanıma ve kendini anlama konusunda önemli kazançlar sağlar,
4. Felsefe, birey ya da grubun temel ilke ve uygulamalarına açıklık getirir,
5. Felsefe, metodolojiyi belirler,
6. Yöntemin ötesinde felsefe ayrıca, bilgi kuramı ve eleştirel düşünce yapısı bilgisini geliştirir,
7. Felsefe, terimlerin, kavramların ve düşüncelerin pratik ve teorik kullanımı konusunda açıklık getirir ve tanımlar.

Bazı araştırmacıların; kütüphanenin başlangıcını kitaplar ve kütüphaneciliğin başlangıcını da sınıflandırma olarak gördüğü saptaması yapan Fadaie (2009, ss. 575-576), “*kütüphanelerin temeli sınıflandırılmış bilginin depolanması ve kütüphaneciliğin temeli de erişimdir*” diyerek yeni bir tanımlama getirir. Yazara göre, kütüphaneciliğin ve enformasyon bilimlerinin amacı ve hedefi, insanların bilgiyi kendi yaşamlarını ve çalışmalarını desteklemeleri için kullanılmasını sağlamaktır. Ayrıca sınıflandırma, indeksleme, bilginin organizasyonu, yönetimi, ekonomisi, enformasyon gereksinimlerindeki kullanıcı davranışları gibi unsurlar da bu amacın gerçekleştirilmesi için yapılması gereken araştırmalar ve teknik uygulamalardır.

2000’li yıllarda kütüphanecilik felsefesinden ayrı olarak, enformasyon felsefesi kavramının da tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Bilginin basılı kayıt ortamlarından, elektronik ortama taşınması, bu sürecin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Artık bilgi, içeriği değişmemiş olsa da, kitap, dergi vb. gibi fiziksel araçlar yerine, doğrudan elektronik ortamda kullanıcıya ulaşmaktadır. Bu da doğal olarak, fiziksel bilgi kaynaklarını temel alan ve onlara erişimi sağlayacak bibliyografik denetim gibi enformasyon yönetimi araçlarının, yeniden ele alınmasına ve değerlendirilmesine neden olmuştur. Hatta sınıflandırma ve kodlama gibi kütüphanecilikle ilgili temel araçlar işlevsizleşmeye başlamıştır. Kütüphaneciler geçmiş dönemlerde bilgiye erişim

araçlarını ve ortamını sağlamak için, bilgi taşıyıcısı kaynaklar üzerinden işlem yaparken, hatta onları tanımlarken, elektronik süreçle birlikte doğrudan bilginin kendisi temel alınarak enformasyon hizmetleri ortamı oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu süreç, hiç kuşkusuz en fazla kütüphane kurumunun varlığını tehdit etmeye başlamıştır. İşte enformasyon felsefesi kavramı da bu süreçte ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmacılar enformasyon felsefesini kütüphanecilikten ayrı ele alırken, bazı araştırmacılar ise aralarındaki ilişkiye hâlâ güçlü bir şekilde vurgu yapmaktadırlar.

Bu alandaki ilk çalışmalardan birini gerçekleştiren Herold (2001, s. 5), enformasyon felsefesini; enformasyonun dinamikleri, kullanımı ve doğası içerisinde, normatif felsefenin kavramları ve temel araştırmaları içerisinde görmektedir.

Enformasyon ve kütüphanecilik felsefelerini aynı kapsamda ele alan Floridi (2002, ss. 38-39), enformasyon felsefesini; bu alandaki uygulama ve sorunlarla ilgili kavramsal çalışmaların felsefi alanı olarak görür ve kütüphaneciliğin uygulamalı enformasyon felsefesi olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Floridi'ye göre, uygulamalı enformasyon felsefesi olarak kütüphaneciliğin gelişimi başarılı olabilir ve enformasyon felsefesinde temel teorik araştırmaların gelişimine çok fazla katkı sağlayabilir. Yazar, kütüphaneciliğin ve sosyal epistemolojinin, kendi alanlarındaki toplumsal dinamiklerle ilgili olduklarını ve bu anlamda birbirlerine yaklaştıklarını belirtir. Ancak, bu yaklaşımı tam anlamı ile yeterli bulmak olanaklı değildir. Sosyal epistemoloji kütüphanecilik için bir temel oluşturamaz. Sosyal epistemoloji, bilgi sosyolojisi ve sosyal bilginin epistemolojisi alanları ile daha yakından ilgilidir. Floridi (2004, s. 658-660) bir başka çalışmasında, enformasyon felsefesinin enformasyona bakışında oluşum, bilgi, yaşam, akıl, anlam, ahlaki iyilik ve kötülük kavramları yer almaktadır. Spink ve Cole' de (2004, ss. 617-618), Floridi gibi kütüphanecilik ve enformasyon felsefesi kavramlarını birlikte ele alıp değerlendirmektedir. Yazarlar, birçok disiplinin enformasyon çağında enformasyon kavramı ile kuşatıldığını, kütüphanecilik bilimindeki araştırmacıların hermeneutik (yorumsama), sibernetik ve göstergebilim alanındaki yöntemlerden yararlandığını, kütüphaneciliğin enformasyonla ilgili sorulara geniş bir perspektif sağlamakla birlikte, enformasyon felsefesinin kütüphaneciliğe bilgisayar bilimi ve onun bilgisayar bilimi felsefesi, bilgisayar veya hesaplama felsefesi, yapay zekâ felsefesi gibi farklı teorik yönelimleri konusunda katkılar sağladığını belirtmektedirler. Bununla birlikte, yazarlara göre, enformasyon felsefesi ile insanın enformasyon davranışları arasında güçlü bir ilişki vardır. Her ikisi

de insanın varlığını ve yaşamın anlamını veren tanımlamaları yapan kavramı araştırmaktadır. Fallis (2004, s. 463) ise, enformasyon felsefesini, enformasyonun dinamikleri, kullanımı ve bilimi ile ilgili kavramsal temellerinin ve temel ilkelerinin incelenmesi ile ilgili felsefi alan olarak tanımlamaktadır.

Araştırmasını bilgiye erişimde dillerin rolününün ne olduğunu sorgulayan Svenonius (2004, ss. 571-578), felsefi disiplinin özellikle teorik yapıdaki diğer disiplinleri etkilediğini, farklı erişim dillerinin bilginin anlamı konusunda farklı varsayımlar ileri sürdüklerini belirtmektedir. Yazar, farklı erişim dillerinde “bilginin sunumu nasıl gerçekleşir”, “bilgi tarafından sunulan şey ne anlama gelir”, “erişim dilleri hedeflerin başarılmasında ne kadar etkindir,” “otomasyon ve semantik birlikte nasıl işlerlik sağlayabiliyor” sorularını sormakta ve bu soruların yanıtlanması için enformasyon, dilbilim, otomasyon ve felsefe disiplinlerinin birlikte ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Enformasyon felsefesini yeni bir alan olarak tanımlayan Sequoiah-Grayson (2007, s. 332), bunun sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için doğru rehberlik edilmesi ve enformasyon felsefesi ile diğer disiplinlerin ilişkilerinin iyi tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

Fallis ve Whitcomb (2009, s. 175) ise, enformasyon felsefesinin; enformasyonun uygun bir şekilde nasıl yaratılacağı, işleneceği yönetileceği ve kullanılacağı ile ilgili konuları kapsadığını, enformasyon teknolojisindeki son gelişmelerin bu sorunların önemini daha da artmasına neden olduğunu savunmaktadırlar. Yazarlara göre enformasyon felsefesi, felsefenin birkaç konusu ile ilgilidir. Örneğin, birçok teorisyen enformasyonun yönetimi ile ilgilenmekte, konuşma ve düşünce özgürlüğü konusunu ele almakta, çevrimiçi kişisel hakların ve sayısal hakların yönetimini kavram çerçevesinde değerlendirmektedir. Ancak etik konusu sorunun odağında yer almaktadır.

Wikipedia’ da yer alan tanımlamada ise (philosophy of information, 2010), enformasyon felsefesi; bilgisayar bilimi, enformasyon teknolojileri ve felsefe arasındaki kavramsal sorunları araştıran bir alan olarak ele alınmakta ve kütüphaneciliğe hiçbir şekilde vurgu yapılmamaktadır.

Bütün bu yaklaşımlardan da anlaşılacağı gibi, enformasyon felsefesi kavramının ele alınışında, bilişim teknolojilerine önemli vurgu yapılmaktadır. Bilişim teknolojilerinin; bilginin düzenlenmesi, depolanması, yayımı ve erişimi ile enformasyon

hizmetlerindeki ağırlığı arttıkça, enformasyon felsefesi daha fazla teknoloji ağırlıklı olarak ele alınacaktır.

Türkiye’de Kütüphanecilik Felsefesi Alanındaki Yaklaşımlar

Kütüphanecilik felsefesi, Türkiye’de de tıpkı uluslararası alanda olduğu gibi fazla ele alınmamış ve birkaç akademik çalışma ile sınırlı kalmıştır. Bu konudaki ilk çalışma 1982 yılında Çakın (1982, ss. 155-157) tarafından yapılmıştır. Çakın (1982, s. 156), kütüphaneciliği uygulamalı yarı ağır basan, biçimsel bir teknik bilim olarak ortaya çıkan ve gelişen bir meslek olarak görmektedir. Meslek mensuplarının uzun bir süre kütüphanenin sadece iç örgütlenmesine, bilgi kaynaklarının seçimine, kataloglama ve sınıflandırılmasına ağırlık verdiklerini, bu işlemlerin derinliğine bilimsel genellemelere varamadıklarını, kütüphaneciliğin düşünsel dokusunu ve diğer bilimlerle olan ilişkisini yeterince irdilemediklerini savunmaktadır. Yazara göre, kütüphanenin toplumsal bir kurum olarak dolaylı gelişimi ve kütüphanecilerin felsefi düşünceye yeterince ağırlık vermemesi, kütüphanecilik felsefesinin gelişimini olumsuz olarak etkilemiştir.

Soysal da (1987, ss. 7-18) çalışmasında, kütüphaneciliğin özde “bir biçimsel teknik bilim” kimliği taşıdığını ve uygulamalı yanının ağır bastığını belirtmektedir. Yazara göre, bu alanın uzmanları için temel konular; yalnızca kütüphanelerin iç örgütlenmesi, kitap dermelerinin seçimi ve düzenleniş yöntemi ile kataloglarının oluşturulmasıdır. Gerçekte bunlar, derinliğine bilimsel genellemelere gerek göstermeyen, işlemsel sorunlardır. Bu yüzden, kütüphaneciliğin gelişim dönemlerinde o’nun hem düşünsel dokusu, hem de diğer bilimlerle olan ilişkisi sorunu karanlıkta kalmıştır. Soysal’a göre, kütüphaneciliğin “bir biçimsel teknik bilim” olma ötesinde, gerçek kimliğini araştırır duruma gelebilmesi için, kayıtlı bilgi ile toplumsal etkinliğin karşılaştığı noktada konumlandığının algılanması gerekmektedir. Kütüphanecinin felsefi bir bakış açısı geliştirebilmesi için, bilgi merkezini, bilgi kayıt ortamının çekim alanı içinde sıkışıp kalmaktan kurtararak, kültürün herhangi bir biçimdeki kaydı ile bu kaydın insanın bireysel ve toplu davranışını düzenleyip yöneten imge (kültürel biçimleniş, kişilik) üzerine yaptığı etkiye yöneltmesi ile olanaklı olacaktır.

Konuyla ilgili çalışmasında kütüphaneciliğin disiplinlerarası niteliğini araştıran Fenerci (2003, ss. 283-293), kütüphaneciliğin toplumdaki bilgi sorunu ile ilgilendiğini ve hizmetleri aracılığı ile gereksinime dayalı toplum-doküman ilişkisini, sistematik biçimde düzenleyerek bu ilişkinin ürünü olan kütüphanecilik bilgisini (disipliner ve

uygulama) ürettiğini dile getirmektedir. Yazar'a göre kütüphanecilik; bilginin yayımı, elde edilebilirliği, korunması, yönetimi ve denetlenmesine yönelik geliştirdiği ilkeler, araçlar (entelektüel ve diğer), yöntemler, kurallar vb. ile bilginin oluşum sürecini etkiler ve sağladığı geri dönüşüm uygulamaları sayesinde de toplumsal bilginin niteliğini yükseltir. Kütüphanecilik, toplumun bilgi gereksinimini karşılamaya yönelik bir hizmet alanı ve bu hizmeti en etkili ve verimli biçimde gerçekleştirmeye yönelik ilkeler, kuramlar, araçlar (entelektüel ve diğer), yöntem ve teknikler geliştirmeye çalışan bir bilimdir.

Alkan (2004, ss. 51-54) ise, çalışmasında bu alanda henüz tam olarak yanıt bulamayan kütüphanecilik felsefesi mi? kütüphaneciliğe felsefi yaklaşım mı? sorusunu sorarak, bu alanda henüz giderilemeyen kavram kargaşasını dikkat çekmektedir. Yazar çalışmasında, bu alanda ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların büyük bir bölümünü refere ederek, Türk kütüphaneciliğine kazandırmıştır. Araştırmada kütüphanecilik felsefesi temelinde, kütüphane-kullanıcı ilişkileri sorgulanmış ve kütüphanecilerin bu alandaki sorumlulukları irdelenmiştir.

Türkiye'de kütüphaneciliğin kuramsal temellerini sorgulayan bir başka çalışma Yontar (2004, ss. 14-30) tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, bilim olma iddiasını taşıyan her bilgi alanının sahip olması gereken ortak karakterlerden birinin, bilimsel-teorik bir bilgi tabanının mevcudiyeti olduğunu, teorinin kavram, bilimsel araştırma, yöntem ve ilkelerle ilişkili bir faaliyetler bütünü olarak uygulamalara öncülük ettiğini dile getirmektedir. Ayrıca bir bilim alanında teori geliştirmek için, o bilim alanındaki araştırmacıların, kendi bilim alanlarının adı, tanımı, araştırmalarına temel aldığı nesne/olgu ve nihayet kendi alanlarındaki araştırmalar için uygun olan bilimsel yöntemler hakkında asgari düzeyde de olsa ortak ve açık bir görüşe sahip olmaları gerektiğini; bunun ise, teorik tartışma zeminlerinin güçlendirilip geliştirilmesine bağlı olacağını belirtmektedir.

Günümüz Koşullarında Kütüphanecilik Felsefesine Nasıl Yaklaşılmalıdır?

Kütüphanecilik kurumsal bir varlık ve mesleki bir disiplin olarak, enformasyon kaynaklarının korunması temelinde ortaya çıkarken, süreç içerisinde bilgiye erişim temelli yaklaşım mesleki algının temelini oluşturmaya başlamıştır. Yine bu çerçevede mesleki uygulama ve hizmetlerde birçok yöntem ve araç geliştirilmiştir. 19. yüzyılın

ikinci yarısından itibaren, diğer birçok disiplin gibi kütüphanecilik de bir bilim dalı kimliğini kazanmaya, buna bağlı olarak kuramsal temellerinin ne olabileceğini ve ne olması gerektiğini sorgulamaya başlamıştır. Kütüphaneciler, bu süreçte dâhil olmak üzere, hemen hemen bütün tarihsel gelişim aşamalarında, bilginin kendisinden ziyade, onun taşıyıcısı konumundaki enformasyon kaynaklarının düzenlenmesi ve tanımlamasını temel almış ve enformasyon yönetimi temelli bir yaklaşımı ve algılayışı benimsemişlerdir. Bu doğal olarak, bilgi ögesinin ikinci plana itilmesine neden olmuştur. Bir başka deyişle, kütüphaneciler bilginin kendisinden ziyade, onun taşıyıcısı konumundaki kaynakların erişimine olanak sağlayacak araçların yaratılmasını temel almışlar, bu alanlarda önemli gelişmeler kaydetmişler ve kurumsal yapılar oluşturmuşlardır. Bunun sonucunda, kütüphanecilik felsefesi alanında, bilgi, felsefe ve kuram arasındaki birebir ilişki uzun zaman ortaya çıkamamıştır. Örneğin felsefenin önemli dallarından biri olan etik, ilk önce 1938 yılında ABD’de ve daha sonra birçok ülkede kütüphanecilik hizmetlerinin sürdürülmesi için temel ilkeler olarak belirlenmiştir (Toplu, 2007, ss. 186-217). Yine aynı şekilde düşünce ve ifade özgürlüğü de (Gülle, 1996, ss. 22-45) kütüphaneciliğin kavramsal olarak üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Gerek etik, gerekse düşünce ve ifade özgürlüğü, hem felsefenin hem de kütüphaneciliğin temel kavramsal çalışmaları arasında yer almasına rağmen, kütüphanecilik alanında bu iki kavram temel felsefi yaklaşımlar içerisinde ele alınmamıştır. Nitekim IFLA (International Federation Library of Association) ve ALA gibi birçok mesleki örgüt ve dernek; etik, düşünce ve ifade özgürlüğü konularında önemli bildirgeler hazırlamışlar, çalışmalar yürütmüşler, ancak kütüphaneciliğin felsefi boyutu konusunda hemen hemen hiçbir çalışmada bulunmamışlardır. Aynı şekilde, kütüphanecilik eğitimi veren kurumların ders programlarında da bu yönde etkin bir çalışma yer almamaktadır.

Özellikle elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte, bilgiye erişimde, doğrudan bilginin kendisinin temel alınmaya başlaması, kütüphanecilik alanındaki felsefi yaklaşımların önemini artırmıştır. Özellikle ikibinli yıllarda, kütüphanecilik ve enformasyon felsefesi tartışmalarında, daha önceki yıllarda temel algılayış biçimi olarak görülen kütüphane temelli yaklaşımlardan vazgeçilmesi, bilgi ögesinin ve temel felsefi kavramların ön plana çıkmasının temel nedeni budur. Elektronik ortamda tam metin halinde erişilebilen bilgi, onun taşıyıcısı konumundaki fiziksel kaynaklarından ziyade doğrudan kendisinin erişimine olanak sağlayacak ortamı yaratmış durumdadır.

Bununla birlikte kütüphanecilik disiplini ile önemli bir bağı bulunan bilgi yönetimi çalışmalarında, ilk önce bilginin kendisinin sorgulanması ve araştırmalarda (Jaspara, 2004; Awad ve Ghaziri, 2004) epistemolojik bir yaklaşımın benimsenmesinin nedeni de budur. Çünkü bilgi yönetiminde aslonan bilginin kendisidir.

Günümüzde, hemen hemen bütün bilgilerin elektronik ortamda tam metin olarak yayınlanması, basılı yayıncılığın etkin olduğu dönemlerde geliştirilen bilginin düzenlenmesi, depolanması ve erişimi alanındaki birçok yapının ya etkisiz kalmasına, ya da değişen koşullara göre yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır. Yeni süreçle birlikte, bizzat bilginin kendisi enformasyon yönetiminde temel alınmakta, kaynağın tümü ya da gereksinim duyulan herhangi bir bölümü talep eden kullanıcılara sağlanmaktadır. Bu gelişim, klasik kütüphanecilikte uygulanan sınıflandırma sistemi türü yaklaşımların işlevsizleşmesine neden olurken, dilbilimini (linguistik) temel alan yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Bilgiye erişimde, sınıflandırma sistemleri yerine dilbilimsel tanımlamalar ve yaklaşımlar daha etkin bir konuma gelmektedir. Bir başka önemli nokta da kurumsal yapılanmayla ilgilidir. Bin yıllar boyunca bilginin depolanması ve erişiminde temel olan “kütüphane” kurumu var olma gerekçelerini yavaş yavaş kaybederken, onu temel olarak yapılan bütün kuramsal ve uygulama düzeyindeki yaklaşımlar da ortadan kalkmaktadır. Ayrıca, medya ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler, bilgi erişim sürecinde kütüphanelerin hâkimiyetini ve etkinliğini ortadan kaldırmaktadır. Örneğin, daha önce birçok okuyucu basılı medya kaynaklarından yararlanmak, belirli bir filmi ve müziği seyretmek ya da dinlemek için kütüphane koleksiyonlarına bağımlı iken, medya ve iletişim sektöründeki gelişmeler bunu işlevsiz kılmıştır. Bundan dolayı da, bilgi temelli her türlü yaklaşımda “kütüphane” olgusu yerine interneti ve medya araçlarını da kapsayacak şekilde iletişim olgusunu temel alan bir bakış açısı daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler doğal olarak kavramsal yaklaşımların ve mesleki uygulamaların niteliğini değiştirmektedir. Kütüphane ve bilgi kaynağı odaklı kavramsal bakış açıları ve politikalar ortadan kalkarken, bilgi gereksinimi, dokümanların yaratılması ve kullanımı, dil analizi, öz hazırlama, sınıflandırma, kodlama ve indeksleme, sistem tasarımı, analiz ve değerlendirme gibi uygulamadaki yaklaşımlar da, yeni baştan yaratılmakta ya da yeni sisteme uyarlanmaktadır.

Konuyla ilgili bir başka önemli nokta da kütüphaneciliğin disiplinlerarası niteliğidir. Hemen hemen her dönemde kütüphaneciliğin disiplinlerarası niteliği vurgulanmakla birlikte, özellikle bilginin elektronik ortama aktarılması süreci, bu tür yaklaşımları daha da artmıştır. Örneğin, Norton (2001, ss. 24, 33-34); bilginin işlenmesi, düzenlenmesi, depolanması, erişimi, iletimi, dönüşümü, yeni kavramların anlamlandırılması gibi konular nedeniyle kütüphaneciliğin bilgisayar bilimleri, psikoloji, felsefe, dil, sibernetik, eğitim, mühendislik ve anlambilimi alanlarıyla ilişkisi olduğunu ve bundan dolayı da, bilimlerüstü olarak tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Norton, bu ilişkiyi yaklaşımda daha çok kütüphaneciliğin uygulama yanını temel almıştır. Ayrıca, kütüphaneciliğin içinde geliştiği toplumsal yapı ve koşullar göz önünde bulundurulduğunda ve her kesime hizmet sağlama hedefi dikkate alındığında, üretilen bütün bilginin düzenlenmesi, depolanması, yayımı, erişimi ve kullanımında söz sahibi olduğu düşünüldüğünde, bütün bilim ve meslek disiplinleri ile kütüphaneciliğin doğrudan bir ilişkisi olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, kütüphaneciliğin bilimsel tabanı incelenirken, felsefi ve kuramsal bakış açısı belirlenirken, mesleği etkileyen bütün toplumsal değer ve yargılar, bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler, her şeyden önemlisi diğer bilim disiplinlerinin kuram ve uygulamaları ile kütüphaneciliğe etkileri ve yaklaşımları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Kütüphaneciler hemen hemen bütün bilimsel disiplinlerin ve mesleklerin gelişmelerini desteklerken, aynı zamanda kendi gelişmelerini de bunlara bağlı olarak sürdürmektedirler. Aynı şekilde kütüphaneciler, birçok farklı toplumsal yapıya hizmet sunduklarından, onların niteliklerini, özelliklerini, kültürel birikimlerini ve farklılıklarını, bilgi edinme davranışlarını tanımalı ve tanımlamalı, daha sonra buna uygun kuramsal ve felsefi bakış açıları geliştirmelidir. Ancak o zaman kütüphaneciliğe özgü bir bakış açısından bahsedilebilir.

Kütüphanecinin felsefi bir temel geliştirebilmesinin ana koşullarından biri de, sağladığı hizmetleri tanımlaması yanında, profesyonel olarak neden var olduğunu sorgulamaktır. Bu sorgulama yapıldıktan sonra sistematik ve verimli bir hizmet gerçekleştirebilir. Ancak sistematik bir düşünce yapısına sahip profesyonel biri, etkin bir hizmet anlayışı geliştirebilir ve bunları uygulamaya aktarabilir.

Elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte kütüphanecilik felsefesi alanında en önemli değişim, hiç kuşkusuz kütüphane ve enformasyon kaynakları yerine hizmetlerde, tanımlamalarda, sistematik yaklaşımlarda bilginin bizzat kendinin temel alınmasıdır.

Artık bütün teknik uygulamalar ve bilgiye erişim yöntemleri bizzat bilginin içeriği gözetilerek yapılmaktadır. Bu da, daha önce belirtildiği gibi, kütüphanecilik felsefesinin gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca bilgi kuramının temelinde özne nesne arasındaki ilişki temel alınmaktadır. Ancak öznenin (yani araştıranın) nesneye (yani araştırılana) yönelebilmesi için her şeyden önce mevcut bilgi birikimi üzerinden gitmesi gerekir ki, bu ortamı sağlayan da kütüphanecilik hizmetleridir. Kütüphaneciler bunun bilincinde olarak felsefi bakış açılarını ne kadar geliştirirlerse ve mesleklerine yansıtırlarsa, toplumsal alandaki etkinlikleri de o kadar artacaktır. Nitekim 2000’li yıllarda yapılan gerek kütüphanecilik, gerekse enformasyon felsefesi alanındaki tartışmaların bu yönde gelişmesi ve felsefi kavramlara ağırlık verilmesi bunun bir göstergesidir.

Güçlü bir felsefi geçmişi ve birikimi olmayan toplumsal yapılarda, mesleksel anlamda sağlıklı bir gelişimin olması da pek olanaklı değildir. Ayrıca felsefi yaklaşım bir tek bilim disiplininin değil, bütün disiplinlerin sorunudur ve aralarında güçlü bir etkileşim söz konusudur. Bundan dolayı, kütüphanecilik felsefesi geliştirilirken genel felsefi yaklaşımlar yanında, eğitim, bilim, kültür, sanat, teknoloji vb. alanlarda bu yöndeki yaklaşımlar irdelenmeli ve o süreçlerden yararlanılmalıdır.

Bilgi erişimdeki en önemli unsurlardan biri hiç kuşkusuz, kullanıcı hizmet sağlayıcı arasındaki ilişkidir. Kütüphaneci kullanıcının taleplerinin karşılanması konusunda ikili bir yapı ile karşı karşıyadır. Örneğin kütüphaneci bir bilim adamının bilimsel araştırması ile ilgili bilgi taleplerini karşılarken, tamamen bilimsel kıstasları göz önünde bulundurmamak ve bu çerçevede, çoğu zaman, pozitivist ve realist bakış açılarını benimsemek zorundadır. Buna karşın bilimsel olmayan, hurafelere dayalı bir alanda soru sorulduğu ve bu alandaki enformasyon erişilmek istendiği zaman da, kütüphaneci aynı şekilde kullanıcının talebini yerine getirmek durumundadır ve bunlar bilimsel değildir diyerek geri çevirme şansı bulunmamaktadır. Bir başka deyişle her koşulda tarafsız olmalıdır. Ancak kütüphaneciler, kaynakların sınırlı ve taleplerin sınırsız olduğu noktasından hareket ederek, kalkınma, eğitim vb. gibi ulusal ve/veya kurumsal ölçekte belirlenmiş politikalar çerçevesinde hizmetlerinde bazı öncelikler belirleyebilirler.

Kütüphanecilik üç temel üzerinde varlığını sürdürmektedir. Birincisi, kendi varlığını oluşturan toplumsal yapı; ikincisi hizmetlerin sürdürülebilmesi için gerekli

uygulamalar ve teknikler; üçüncüsü de bu alandaki bilimsel araştırmaların yürütüldüğü akademik ortamdır. Bu üç unsur arasında ne kadar sağlıklı bir yapı gelişirse, kütüphanecilik o ölçüde var olabilecektir. Ancak, yeni iletişim ortamının bilgiye erişimde klasik enformasyon hizmetleri alanındaki yapıyı ortadan kaldırmaya başlaması ve farklı paydaşların ortaya çıkması, doğal olarak konunun daha geniş perspektifte ele alınmasını gündeme getirmektedir. Özellikle akademik alanda yapılacak çalışmalarda, bütün bu unsurlar göz önünde bulundurulmalı ve yeni koşullara uygun bir felsefi ve kavramsal bakış açısı ortaya konmalıdır. Pragmatik bakış açıları belirli bir süre sorunların çözümünde yeterli olabilmekte, ancak uzun süreli ve sağlıklı gelişim sağlanabilmesi için bütün unsurları kapsayan realist bakış açısı daha etkin olmaktadır. Ayrıca normatif yaklaşımlar, hizmet ve uygulamaların sistematik bir yapıda gelişimi için önemli olmakla birlikte, çok katı uygulandığı durumlarda geliştirilen sistemlerin yeni koşullara uyumu son derece zor olmakta ve rijid sistemler ortaya çıkmaktadır.

Enformasyon hizmetleri ve uygulamalarında, felsefi temelleri yeterince sorgulanmamakla birlikte, pragmatizmin etkin olduğu gözlenmektedir. Örneğin uluslararası ölçekteki birçok yayın kuruluşu, tamamen faydacı bakış açısı çerçevesinde, kendi sistemlerini geliştirerek dünyanın bütün ülkelerine pazarlayabilmektedirler. Birçok enformasyon merkezi bu sistemlerden yararlanma konusunda altyapılarını geliştirmekte, onlara abone olarak kullanıcılarının hizmetine sunmaktadır. Hatta onlardan daha etkin yararlanabilmek için konsorsiyumlar bile oluşturmaktadır. Bu ülkelerdeki birçok enformasyon merkezi ve diğer ilgili kuruluşlar, var olan uluslararası enformasyon sistemlerine eklemlenerek onlardan yararlanma konusunda önemli çaba sarf ederken, aynı çabayı kendi ülkeleri içerisinde etkin bir sistem geliştirme konusunda göstermemektedirler. Çünkü bu ülkelerin kütüphanecilerin büyük çoğunluğunda, pragmatik ve teknik uygulamaları temel alan yaklaşımlar söz konusudur. Etkin ve işlevsel sistemleri eklemlenerek onların bir parçası olmak, pragmatik açıdan son derece kolaydır. Hatta bu sistemleri kullanıcılara sunma konusunda gösterilecek çabalar için çoğu zaman mesleki bir bilgi birikimine bile gereksinim yoktur. Hâlbuki ulusal ölçekli bilgi birikimini değer ve anlam kazandırabilmek, hatta küresel ölçekte kullanıma sunabilmek, uluslararası sistemleri eklemlenmenin çok daha ötesinde bir çabayı gerektirmektedir. Çünkü burada sistem analizi, planlama, örgütleme, her şeyden önemlisi bütüncül bir bakış açısı geliştirmek ve kavramsal bir algılayışı benimsemek zorunluluğu bulunmaktadır. Bu da kütüphanecilik alanında felsefi ve kavramsal bakış

açısı olmayan ülkeler için son derece güçtür. Bunun sonucu olarak uluslararası bilgiye erişimde herhangi bir güçlükle karşılaşmayan araştırmacı ve kullanıcılar, kendi ülkelerindeki bilgiye yeterince erişemedikleri için, çoğu zaman onu yok saymakta, hatta değersizleştirmektedirler. Bundan dolayı, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kütüphanecileri, kendi ülkelerinin bilgi birikimlerini merkeze alacak yeni bir yaklaşım ve bakış açısı benimsemek zorundadır. Ancak o zaman teknisyen olmanın ötesine geçerek gerçek bir profesyonel olabileceklerdir. Bunun gerçekleşebilmesi için, kütüphanecilerin her şeyden önce, ülkelerinin her türlü toplumsal değerlerini tanımaları ve ulusal ölçekte buna uygun hizmet alt yapıları geliştirmeleri zorunludur. Bu başarılabildiği zaman hem ulusal bilgi birikimi bir anlam ve değer kazanabilecek, hem de kütüphanecilerin kendisi profesyonel olarak toplumsal takdire layık görülecektir.

Sonuç ve Öneriler

Kütüphanecilik 5.000 yıldan fazla mesleki bir geçmişe sahiptir ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de, birçok disiplin gibi bilimsel kimliğini kazanmaya başlamıştır. Bilimsel kimliğinin ortaya çıkması ile birlikte, hem teorik hem de uygulama düzeyinde önemli kazanımlar elde etmiştir. Kütüphanecilik, uygulama yanı ağır basan bir meslek olması nedeniyle, kuramsal çalışmalar ve tartışmalar daha çok akademik kesimle sınırlı kalmış ve bu tür yaklaşımlar uygulamada tam olarak içselleştirilememiştir. Mesleği, uygulamalı bir disiplin olarak algılayan ve çalışmalarını bu alanda yoğunlaştıran birçok kütüphaneci, enformasyon hizmetlerinin gelişimi için pratik anlamda birçok sistematik çalışmaya imza atarken, felsefi ve kuramsal alana yeterli desteği sağlayamamıştır. Bir başka deyişle, kuramsal çalışmalar ve felsefi bakış açıları, uygulamaya yeterince yansıtılamazken, uygulamalar da felsefi boyutta sağlıklı bir biçimde kavramsallaştırılamamıştır. Örneğin; etik, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi mesleki konular, uygulama ve tartışmalarda önemli yer edinmiş olmasına rağmen, bunun felsefi boyutu hemen hemen hiçbir zaman ele alınmamıştır. Ayrıca kütüphaneciliğin gelişiminde önemli adımlar atan ve birçok konuda öncü rol oynayan IFLA ve ALA gibi mesleki örgüt ve kuruluşlar da bu konuda sağlıklı bir bakış açısı geliştirememişlerdir.

Kütüphanecilik felsefesi, ilk ortaya çıktığı dönemlerde kütüphaneyi ve enformasyon kaynaklarını temel alan bir bakış açısını benimserken, elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte, doğrudan bilginin kendisi tartışmanın odağında yer

almaya başlamıştır. Bunun sonucunda kütüphanecilik ve enformasyon felsefesi alanındaki tartışmalar pragmatizm, realizm, pozitivizm gibi temel felsefi kavramlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Kütüphanecilik alanında sağlıklı felsefi bir bakış açısı geliştirebilmek için enformasyon hizmetlerinin kapsamı ve kurumsal niteliğinin yeniden tanımlanması gerekmektedir. Günümüzdeki bilgi kaynakları, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, sadece kütüphanelerde depolanmamakta, düzenlenmemekte ve hizmete sunulmamaktadır. Hatta depolama ve kullanım açısından daha önceleri kütüphanelerde işlem gören gazete vb. birçok enformasyon kaynağı, elektronik yayıncılığın gelişimi ile birlikte bu bağımlılıktan hemen hemen tümüyle kurtulmuştur. Ayrıca birçok medya aracı ve iletişim ortamı toplumun bilgilenmesinde, kültürel seviyesinin yükseltilmesinde, hatta eğlence anlamında önemli fırsatlar sunmaktadır. Bundan dolayı, günümüzde sağlıklı bir kütüphanecilik ya da enformasyon felsefesi tartışılacaksa, bilginin merkeze alındığı, her türlü iletişim ortamının göz önünde bulundurulduğu, hizmet algılayışının öne çıkarıldığı bir yapının ve düşüncenin benimsenmesi gerekmektedir.

Tartışmaların sağlıklı yürütülebilmesi için, kütüphaneciliğin disiplinlerarası niteliği göz önünde tutularak ve diğer alanlardaki yaklaşımlar irdelenerek, kendine özgü bir felsefi bakış açısı geliştirilmelidir. Felsefi kavramların mesleki çevrelerce iyi bilinmesi, teorik çalışmalarda ve uygulama düzeyinde içselleştirilmesi, bu sürecin daha etkin bir şekilde yürütülmesine olanak sağlayacaktır. Bu yapılmadığı sürece, yapılacak kavramsallaştırma ve kuram geliştirme çalışmaları politika oluşturmadan ileriye gidemeyecektir. Mesleğin kuramsal temelinin geliştirilmesinde önemli işlevi olan akademisyenler ve diğer araştırmacılar, çalışmalarında felsefi yaklaşımları daha fazla ön plana çıkarmalıdır. Ayrıca bu yaklaşımlar, aynı ölçekte, eğitim sistemleri içerisinde de ele alınmalı ve geleceğin uygulamacılarına aktarılmalıdır. Türkiye'deki kütüphanecilik alanındaki akademik çevre, kütüphanecilik felsefesi konusunda daha fazla çaba sarf etmeli ve uluslararası ölçekteki çalışmalara katkıda bulunmalıdır.

Eğer felsefi yaklaşımlar ve mesleğe bakış açısı bu boyutta ele alınamaz ve kütüphaneciler faaliyetlerini mesleğin daha çok uygulama yanını göz önünde bulundurarak sürdürmeye devam ederlerse, gelişen iletişim ortamı, ileriki dönemlerde "kütüphaneciliğin" bir bilim disiplini ve meslek olarak varlığını daha fazla tehdit etmeye başlayacaktır. Bundan dolayı kütüphaneciler, elektronik ortamda bulunan bilginin düzenlenmesi, depolanması, yayımı, erişimi ve kullanımı alanlarında daha etkin

şekilde yer almalı, mesleki uygulamalarını bu alanlarda daha yetkinleştirmeli ve kendileri belirleyici konumda olmalıdırlar. Felsefi ve kuramsal çalışmalar da bu ölçekte yürütülmelidir. Eğer kütüphaneciler bilginin üretiminden kullanımına kadar yer alan mesleki uygulamalardaki enformasyon yönetimi sürecini kendileri belirleyemezlerse, eğitim sistemlerini bu yönde yeniden yapılandıramazlarsa mesleki olarak var olma şansları pek olmayacaktır. Kütüphanecilerin varlığını sürdürebilmesi ve ileriye taşıyabilmesi için mutlaka profesyonel olarak neden var olduğunu sorması ve bu çerçevede felsefi bakış açısını geliştirmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Alkan, N. (2004). Kütüphanecilik felsefesinin değeri, *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu*, 21-24 Ekim 2004, Ankara S. Arslantekin ve F. Özdemirci (Yay. Haz.). *Bildiriler* içinde (ss. 31-54). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- American Library Association 12 Kasım 2010 tarihinde:
<http://www.ala.org/ala/aboutala/missionhistory/history/index.cfm> adresinden erişilmiştir.
- Assman, J. (2001). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Awad, E. M. ve Ghaziri, H. M. (2004). *Knowledge management*. Upper Saddle River, N. J. : Pearson.
- Buschman, J. (2006). The Integrity and obstinacy of intellectual creations: Jürgen Habermas and librarianship's theoretical literature. *Library Quarterly*, 76 (3), 270–299.
- Baydur, G. (1974). Amerikan kongre kütüphanesi sınıflandırma sistemi (LC classification). *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 23 (4), 219-226.
- Benge, R. (1957). Life without father: the post-Carnegie period. *The Library Association Records*, 59 (2), 49-52.
- Blanck, H. (2000). *Antikçağda kitap*. (Z. Aksu Yılmaz, Çev.). Ankara: Dost.
- Boorstin, D. J. (1996). *Keşifler ve buluşlar*. (F. Dilber, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Budd, J. M. (2001). *Knowledge and knowing in library and information science: A philosophical framework*. Lanham: The Scarecrow Press.
- Christ, J. M. (1972). *Toward a philosophy of educational librarianship*. Littleton, Libraries Unlimited.
- Cornelius, I. (2004). Information and its philosophy. *Library Trends*, 52 (3), 377–386.

- Cornforth, M. (1993). *Bilgi teorisi*. (H. Selman, Çev.). İstanbul: Yorum Yayınları.
- Çakın, İ. (1982) Kütüphanecilikte felsefi yaklaşım. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 31(4), 155-157.
- Çelik, S. (2010). *Bilgi felsefesi: İlkçağ'dan yeniçağ'a*. İstanbul: Doruk.
- Dahl, S. (1999). *Antikçağ'dan günümüze her yönüyle kitabın tarihi*. (M. Dündar, Çev.). Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı.
- Danton, J. P.(1934). Pleas for a philosophy of librarianship. *Library Quarterly*. IV (4), 527-547.
- Deleuze, G. ve Guattari (1992). *Felsefe nedir?* (T. Ilgaz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dick, A. L. (2002). Social epistemology, information science and ideology. *Social Epistemology*, 16 (1), 23–35.
- Egan, M. ve Shera, J. (1952). Foundations of a theory of bibliography. *Library Quarterly*, 44 , 125-137
- Education for librarianship 16 Kasım 2010 tarihinde:
http://en.wikipedia.org/wiki/Education_for_librarianship adresinden erişilmiştir.
- Fadaie, G. (2009) The LIS discipline or retrieval of information: A theoretical viewpoint, *Issues in Informing Science and Information Technology*, 6, 575-583.
- Fallis, D. ve Whitcomb, D. (2009). Epistemic values and information management. *The Information Society*, 25, 175–189.
- Fallis, D. (2004). On verifying the accuracy of information: Philosophical perspectives. *Library Trends*, 52 (3), 463–487.
- Fallis, D. (2002). Introduction: Social epistemology and information science. *Social Epistemology*, 16 (1), 1–4.
- Fallis, D. (2001). Social epistemology and LIS: how to clarify our epistemic objectives. 175-183, CAIS/ACSI, 2001, 25 Eylül 2010 tarihinde: http://www.cais-acsi.ca/proceedings/2001/Fallis_2001.pdf adresinden erişilmiştir.
- Fenerci, T. (2003). Kütüphanecilik ve disiplinlerarası niteliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (3), 283-293.
- Floridi, L. (2004). Afterword LIS as applied philosophy of information: A reappraisal, *Library Trends*, 52 (3), 658–665.
- Floridi, L.(2002). On defining library and information science as applied philosophy of information. *Social Epistemology*, 16 (1), 37–49.
- Fosket, D. J. (1962). *The creed of a librarian: No politics, no religion, no morals*. London: The Library Association.
- Frohmann, B. (2004). Documentation Redux: Prolegomenon to (Another) Philosophy of Information. *Library Trends*, 52(3), 387–407.

- Furner, J. (2004). A Brilliant mind: Margaret Egan and social epistemology. *Library Trends*, 52 (4), 792–809.
- Greer, R. C., Grover, R. J. ve Fowler, S. G. (2007). *Introduction to library and information professions*. Westport: Libraries Unlimited.
- Gülle, M. T. (1996). Türkiye’de bilgi edinme özgürlüğüne ilişkin sorunlar. *Bilgi Edinme Özgürlüğü içinde* (ss. 22-45). Y. Tonta ve A. Çelik. (Yay. Haz.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Harris, M. (1986). The dialectic of defeat: Antimonies in research in library and information science. *Library Trends*, 34 (Winter 1986): 515–31.
- Herold, K. R. (2001). Librarianship and the philosophy of information. *Library Philosophy and Practice*, 3 (2) (Spring 2001), 1-15.
- Hjørland, B. (2005a) Empiricism, rationalism and positivism in library and information science. *Journal of Documentation*, 61 (1), 130-155.
- Hjørland, B. (2005). Library and information science and the philosophy of science. *Journal of Documentation*, Vol. 61 (1), 5-10.
- Hjørland, B. (2004). Arguments for philosophical realism in library and information science. *Library Trends*, 52(3),488–506
- Hjørland, B. (2000). Library and information science: Practice, theory and philosophical basis. *Information Processing and Management*, 36, 501-531.
- Hilav, S. (1985). *100 Soruda felsefe el kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Heimsoeth, H. (2007). *Felsefenin temel disiplinleri*. (T. Mengüşoğlu. Çev.). Ankara: Doğubatu.
- Jashapara, A. (2004). *Knowledge management: An integrated approach*. Harlow: Prentice Hall.
- Kirilenko, G. ve Korshunova, I. (1990). *Felsefe nedir?* (G. Aysu. Çev.). İstanbul: Amaç.
- Labaree, R. V. ve Scimeca, R. (2008). The philosophical problem of truth in librarianship. *Library Quarterly*. 78(1) 43-70.
- Lerner, F. (2007). *Kütüphanelerin hikayesi: Yazının icadından bilgisayar çağına*. (D. Çenkiler. Çev.). İstanbul: Bileşim Yayınevi.
- Macleod, R. (2006). *Giriş: Tarihte ve mitolojide İskenderiye*. İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya’nın öğrenim merkezi (içinde ss.13-31). (R. Macleod. Der.; E. Böke. Çev.). Ankara: Dost.
- Mukherjee, A. K. (1966). *Librarianship: Its philosophy and history*. Bombay: Asia Publishing House.
- Nitecki, J. Z. (1964). Public interest and the theory of librarianship. *College and Research Libraries*, 25 (5), 269-278.
- Norton, M. J. (2001). *Introductory concepts in information science*. Medford, New Jersey: Asis.

- Outram, D. (2007). *Aydınlanma*. (S. Çalışkan. Çev.). Ankara: Dost.
- Paisley, W. (1990). Information science as a multidiscipline. *Information Science: The Interdisciplinary Context* (içinde ss.3-24). J. M. Pemberton ve A. E. Prentice (Ed.). New York: Neal-Schuman Publisher.
- Philosophy of information 15 Kasım 2010 tarihinde:
http://en.wikipedia.org/wiki/Philosophy_of_information adresinden erişilmiştir.
- Potts, D. T. (2006). İskenderiye'den önce: Antik Yakındoğu'da kütüphaneler. *İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya'nın Öğrenim Merkezi* (içinde ss. 35-52). (R. Macleod Der.; E. Böke. Çev.). Ankara: Dost.
- Sequoiah-Grayson, S. (2007). The metaphilosophy of information. *Minds & Machines*, 17, 331–344.
- Shera, J. H. (1973). *Toward a theory of librarianship and information science*, *Ciência da Informação*, Rio de Janeiro, 2 (2), 87-97.
- Shera, J. H. (1972). *The foundation of education for librarianship*. New York: Wiley-Becker and Hayes.
- Shera, J. H. (1965). *Libraries and the organization of knowledge*. Hamden, Conn.: Archon Books.
- Smiraglia, R. P. (2002). The progress of theory in knowledge organization. *Library Trends*, 50 (3), 330-349.
- Soysal, Ö. (1987). Türkiye'de kütüphanecilik alanında kuram-uygulama ilişkisi. *Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu; 7-8 Mayıs 1987* (içinde ss.7-18). M. Alpay (Yay. Haz.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü.
- Spink, A. ve Cole, C. (2004). A human information behavior approach to a philosophy of information. *Library Trends*, 52 (3), 617–628.
- Sundin, O. ve Johannisson, J. (2005). Pragmatism, neo-pragmatism and sociocultural theory Communicative participation as a perspective in LIS. *Journal of Documentation*, 61 (1), 23-43.
- Svenonius, E. (2004). The Epistemological foundations of knowledge representations. *Library Trends*, 52 (3), 571–587.
- Toplu, M. (2007). Kütüphaneciliğin etik sorunu ve Türkiye yaklaşımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2), 186- 217.
- Toplu, M. (1997). Enformasyonun Yayımında Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Durum. *IFLA 1995'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu ve I. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri* (içinde ss. 42-55). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Weissinger, T. (2005). Information as a value concept: Reconciling theory and practice. *Library Philosophy and Practice*, 8 (1), 1-12.

- Wikgren, M. (2005). Critical realism as a philosophy and social theory in information science? *Journal of Documentation*, 61 (1), 11-22.
- Yontar, A. (2004). Türkiye’de kütüphane ve enformasyon bilimi teorisi: Temel sorunlar. Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu, 21-24 Ekim 2004. S. Arslantekin ve F. Özdemirci. (Yay. Haz.). Ankara *Bildiriler* (içinde ss. 14-30). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- Zandonade, T. (2004) Social epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. *Library Trends*, 52 (4), 810–832.

Summary

The Librarianship has a history of about 5,000 years during which it has made significant advances both as an institution and professional discipline (applications, services etc.). Information recording media and technologies have been the main drivers of this process and the emergence of the institutional structure and identity. While librarianship was winning its identity as a scientific discipline and creating its own research areas in the second half of the 19th century, it also started to produce its own theoretical knowledge.

Examination of Librarianship from a philosophical point of view emerged much later in the 1930s. In this era, "library" and "information sources" were viewed as the basic data in handling the philosophy of librarianship, but information-based approach was not sufficiently developed. The main reason of this, undoubtedly, is the fact that point of view and practices regarding the physical sources of information, that is, information management were effective in the librarianship point of view. In this period, systematic arrangements, descriptions, applications and services developed in the field of librarianship were carried out through information resources and libraries were considered as the basic spatial institutions for the execution of this process.

Moreover, although the approaches of basic philosophical theories, such as ethics, freedom of thought and expression, took place an important role in the discussions of librarianship in this period, philosophical dimension of this point was hardly considered. Furthermore, it can be easily seen that discussions on philosophical dimension of librarianship was never taken into consideration in the studies of important professional organizations and institutions in the field of librarianship, such as IFLA and ALA.

Steady increase of the social function of knowledge, the effective use of information technology services in librarianship, and most importantly, the rapid development of electronic publishing since 1960s, have resulted in changes on the philosophical approaches in the field of librarianship. Production, storage, organization, publication and use of information in full text in electronic media, have resulted in either reduction in the effectiveness of the applications or in re-arrangement of

systematic approaches previously developed in the era of printed sources (cataloging, classification, etc.)

These new developments have placed the knowledge at the center in theoretical approaches and systematic regulations. In parallel, discussions on librarianship philosophy have started to evolve around basic philosophical concepts, such as pragmatism, positivism, realism and social theory. Especially in 2000s, information philosophy has also started to be discussed along with the librarianship philosophy in the field. The concept of the philosophy of information has been discussed in addition to philosophy of librarianship in this field. Librarianship is one side, and the disciplines of information technology area, such as computer engineering, are the other side of the conceptual frame of information philosophy.

Since Librarianship is a normative based discipline with a strong application side, most of the professionals in the field have developed several implementation rules and gained significant professional achievements. However, theoretical-based studies have been mainly limited to the academic studies, and a healthy relationship between practice and theory has not been created. Therefore, the philosophy of librarianship should be placed on three main pillars. The first pillar is questioning social structure and values in which information and librarianship develop, and gain them value and meaning. The second pillar is handling and investigation of all technical and systematic approaches necessary for the execution of services. And the third pillar is handling academic studies related to librarianship along with the social structure, values and technical applications to produce healthy theoretical approaches. However, development of this approach in a healthy structure requires the effective cooperation of theorists, practitioners, professional associations and institutions.